

Иттиҳодияи ҷамъиятии «Ҳома»
Ҳазинаи демократияи Созмони Милали Муттаҳид
Созмони Амнияту Ҳамкории Аврупо

Масъалаҳои татбиқи қонунгузорию соҳаи ВАО дар Тоҷикистон

Маводи конфронси ҷумҳуриявии илмӣ-амалӣ
(ш.Душанбе, 28 феввали соли 2008)

ш.Душанбе - 2008

УДК _____
ББК _____

Масъалаҳои татбиқи қонунгузорию соҳаи ВАО дар Тоҷикистон
Маводи конфронси ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ
Зери таҳрири Лола Мерганова ва Фаррухшо Ҷунайдов

Дар маҷмуаи мазкур маводи конфронси илмӣ-амалӣ дар мавзӯи «Масъалаҳои татбиқи қонунгузорию соҳаи ВАО дар Тоҷикистон» ҷамъ оварда шудаанд, ки 28 феввали соли 2008 дар шаҳри Душанбе баргузор гардида буд.

Маҷмуа барои мутахассисони соҳаи ВАО ва доираи васеи хонандагон пешбинӣ шудааст.

Иттиҳодии ҷамъиятии «Хома» ҳуқуқи муаллифии муаллифони маводи маҷмуаи мазкурро эътироф намуда, тасдиқ менамояд, ки наشري ин мавод бо розигии онҳо сурат гирифтааст.

Мавқеи муаллифон бо мавқеи созмондиҳандагони конфронс на ҳамеша мувофиқ аст.

Мундариҷа

Сухани ифтихои:

1. Мушовири давлатии Президенти Тоҷикистон, Саймурод Фаттоев
2. Намояндаи САҲА
3. Директори иҷроияи ИҶ «Хома», Шаҳло Ақобирова

Маҳмудҷон Додобоев - Мушкилоти иҷозатномадиҳӣ ва инкишофи соҳибкорӣ дар Тоҷикистон

Иқром Мирзоев - Доир ба баъзе мушкилиҳои татбиқи қонунгузорӣ дар соҳаи иҷозатномадиҳии телевизион ва радио

Мусо Асозода - Мушкилоти соҳиб шудан ба иҷозатномаи тахассусӣ дар соҳаи телевизион ва радиошунавонӣ

Юсуф Салимов - Суд ва васоити ахбори омма

Ҷумъабой Толибов - Моддаҳои тӯҳмат ва таҳқир яке воситаи маҳдуд кардани фаъолияти журналистон ва ВАО дар Тоҷикистон

Акмал Неъматов - Масъалаҳои ҳимояи шаъну шараф дар қонунгузори ВАО ва механизмҳои татбиқи он

Иноят Иноят - Масъалаҳои татбиқи қонунгузорӣ дар соҳаи соҳаи ҳимояи шаъну шараф ва эътибори корӣ дар амалияи ҳуқуқтатбиқкунӣ

Абдуфаттоҳ Воҳидов - Ҳуқуқи дастрасӣ ба иттилоот ва ҳолатҳои нақзи ҳуқуқи журналистон ва ВАО дар Тоҷикистон

Сарвар Холиқов - Масъалаҳои дастрасӣ ба иттилоот дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

Нуриддин Қаршибоев – Бақайдгирии ВАО ва мушкилоти ҳуқуқтатбиққунӣ дар ин соҳа
Иброҳим Усмонов - Масъалаи азнавбақайдгирии ВАО-и чопӣ
Муҳаббат Ҷураева -Риояи санадҳои ҳуқуқӣ ва меъёрҳои ахлоқӣ аз ҷониби журналистон
дар вилояти Суғд

Саймурад Фаттоев,

Мушовири давлатии Президенти ҶТ

Дӯстони азиз, ҳозирини гиромӣ!

Барои даъват ҷиҳати иштирок дар ин конфронс ба созмондиҳадагони он Иттиҳодияи ҷамъиятии «Хома» ва Хазиная демократия миннатдорӣ изҳор мекунам ва бояд бигӯям, ки чунин ҳамоиш, ки дар он мо ба ҳам меоем ва атрофи масъалаҳои муҳим сӯҳбат мекунем, ҳамеша ва дар ҳама сурат бароямон муфид хоҳад буд. Мавзӯёҳое, ки имрӯз дар ин ҳамоиш перомуни онҳо шумо муҳокимаронӣ хоҳед намуд, мавзӯҳои хеле муҳим, қобили таваҷҷӯҳ ва мулоҳиза мебошанд. Аз ин лиҳоз ман фикр мекунам ҳар кадоми мо ба ин мавзӯҳо бояд воқеъбинона, бо назари нек, бо назардошти меъёрҳои қонунгузорӣ ва аз нуқтаи назари манфиатҳои умумимиллии мо назар андозем.

Тавре ҳамаи шумо медонед, тибқи моддаи 1-и Сарқонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон, давлати мо соҳибхитӣ, демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ягона мебошад. Ин чунин маънӣ дорад, ки Тоҷикистон аз маҷмӯи омилҳои истифода мебарад, ки дар якҷоягӣ онҳо фаъолияти мӯътадили давлатро таъмин менамоянд, аз ҷумла давлати мо манфиатҳои кулли шаҳрвандонашро ба туфайли амалисозии принсипи волоияти Қонун ҳимоя менамояд. Яъне давлат на танҳо ҳуқуқҳои асосии шаҳрвандонашро эълон доштааст, балки ин ҳуқуқҳоро ҳимоя мекунад ва намегузорад, ки онҳо аз ҷониби касе ба воситаи чизе поймол гарданд.

То имрӯз вобаста ба соҳаи иттилоот дар ҷумҳурӣ 10 қонун, як концепсия ва як стратегияи давлатӣ қабул карда шудааст, ки моҳияти умумии онҳо аз тавсеа ва рушди ин соҳа, дастрасии бештари шаҳрвандон ба иттилоот ва ҳимояи иттилооте, ки дорои маълумотҳои сирри давлатӣ ва марбут ба шахсият мебошанд, иборат аст. Ба ҷуз ин меъёрҳои, ки ба озодии суҳан ва афкор, озодии матбуот ва дигар паҳлуҳои фаъолияти воситаҳои ахбори омма ва ӯҳдадорҳои кормандонашон дахлдоранд, дар қонунҳо, кодексҳо ва санадҳои дигари меъёрию ҳуқуқии кишвар ҷой дода шудаанд. Қарорҳои зиёди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба имзо расидаанд, ки масъалаву ҳолатҳои мушаххаси фаъолияти воситаҳои ахбори оммаи мамлакатро танзим менамоянд. Аз ҷумла, се масъалаи муҳиме, ки ба рӯзномаи конфронси имрӯза шомил шудаанд – яке масъалаи иҷозатномадиҳӣ, дигаре ҳимояи шаъну шараф аз тӯҳмату таҳқир ва саввумин масъалаи дастрасӣ ба иттилоот – низ аз доираи қонунгузорию ҷумҳурии мо

берун намондаанд. Масалан, моддаи 12-и Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи телевизион ва радиошунавонӣ» пурра ба масъалаи литсензиякунонии ташкилотҳои ин соҳа бахшида шудааст. Ғайр аз ин, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи литсензиякунонии баъзе намудҳои фаъолият» ташкилотҳои телевизион ва радиоро низ дарбар мегирад. Дар асоси ин қонун тартиби додани литсензия ба ташкилотҳои телевизион ва радиошунавонӣ таҳия гардида, бо фармони Кумитаи телевизион ва радиои назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба тасвиб расидааст ва комиссияи литсензиони Кумитаи телевизион ва радио аз рӯи ин санад амал мекунад. Масъалаи дигари хеле муҳим – ҳимояи шаъну шараф аз тӯҳмату таҳқир мебошад. Ин масъалаи нав ва хоси фақат Тоҷикистон нест. Ман фикр мекунам, ки тағйироту иловаҳое, ки ба наздикӣ ба Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи муроҷиати шаҳрвандон» вобаста ба таҳқиру тӯҳмат дар сайтҳои интернетӣ дароварда шуданд, аини муддао буданд. Вақтҳои охир таҳқиру тӯҳмати шаҳрвандони Тоҷикистон, аз ҷумла мақомоту роҳбарони баландмартабаи он дар саҳифаҳои Интернет зиёд шудаанд, ки беасос ва бепоя мебошанд. Албатта, ба таҳқиру тӯҳмати беасос дар Интернет шаҳрвандони мамлакатҳои дигар низ дучор мешаванд, вале ин чунин маъно надорад, ки ҷомеаи ҷаҳонӣ бояд нисбати чунин кирдорҳои нангини ношоиста бетараф бошад. Бо Интернет одамони зинда сару кор доранд ва онҳо чун дар ҳама ҷабҳаҳои дигар дар ин майдони фаъолият низ бояд дар назди қонун масъулият дошта бошанд. Вагарна, майдони Интернет, дар қатори фазилатҳои бешумори хеш, аз фасоду ҷинояткорӣ пур мешавад, ки ин бар зарари ҷомеа, бар зарари халқҳо ва кишварҳо хоҳад буд.

Озодӣ ва масъулият бо ҳам тавъаманд. Дар ҷое, ки озодӣ ҳаст, ҳатман бояд масъулият низ бошад. «Мы свободны, потому ответственны», - гуфта буд аввали солҳои 90-ум академик Дмитрий Лихачёв. Озодӣ бе масъулият боиси хараҷу мараҷ дар ҷомеа (хаос) мегардад. Як шоири классики мо дар ин бора хуб гуфтааст: Озодии судманд он бошад бас,

К-аз вай нарасад зиён ба озодии кас.

Масъалаи дигар – дастрасӣ ба иттилоот мебошад. Ду нафар депутатҳои мӯхтарамии мо, раиси Кумитаи Маҷлиси намояндагон оид ба корҳои байналхалқӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва иттилоот Асомиддин Саидов ва муовинашон Олим Салимзода лоиҳаи Қонуни навро «Дар бораи дастрасӣ ба иттилоот» омода карда, барои додани хулоса ба Ҳукумат фиристондаанд. Шӯъбаи иттилоотии таҳлилии Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон яқоя бо дигар шӯъбаҳои Дастгоҳ ин лоиҳаро ҳамачониба омӯхта, Хулосаи Ҳукуматро омода намуданд, ки дар маҷлиси навбатии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон баррасӣ мегардад. Агар аъзоёни Ҳукумат ин лоиҳаро дастгирӣ намоянд, он гоҳ Маҷлиси намояндагон бо назардошти ин хулоса лоиҳаро метавонад боз ҳам такмил диҳад ва дар фарҷом он метавонад қабул гардад. Албатта, ин боз ҳам маънои онро надорад, ки масъалаи дастрасӣ ба иттилоот барои қонунгузори Тоҷикистон чизи нав аст ва қаблан он дар дигар санадҳо пешбинӣ нашуда буд. Ин мафҳум аз моддаи 30 Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон сар карда, қариб дар ҳамаи санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ, ки ба фаъолияти воситаҳои ахбори омма

дахл доранд, таъкид карда шудааст. Моҳияти аслии худи қонунҳо «Дар бораи матбуот ва дигар воситаҳои ахбори омма», «Дар бораи телевизион ва радиошунавонӣ» ва «Дар бораи иттилоот» - ин маҳз дастрасӣ ба иттилоот мебошад. Агар лоиҳаи қонуни нав, ки депутатҳои мӯҳтарам пешниҳод кардаанд, муқаррароти наву бештар ва мушаххастар пешниҳод карда бошад ва меъёрҳои қонунҳои феълан амалкунандаро такмил дода тавонад, албатта, он қабул мешавад ва бояд қабул шавад. Чунки мақсади сиёсати имрӯзаи давлат дар соҳаи иттилоот шаффофияти бештар бахшидан ба фаъолияти мақомотҳои давлатӣ ва дастрасии бештар пайдо кардани шаҳрвандон ба иттилооти расмӣ мебошад, ки ин нуқта ҳамеша дар суҳанронҳои Президенти мамлакат мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, аз ҷумла дар паёмҳои ҳарсолаи Ҷаноби Олӣ ба парлумони мамлакат ва суҳанронияшон дар мулоқот бо зиёиёни кишвар зикр мегардад.

Ва чуноне ҳамаи шумо медонед, ҳеҷ як қонун догма як чизи шахшудамонда буда наметавонад. Агар бо забони Рӯдакии бузургвор гӯем, «замона дигар мегардад ва мо ҳам дигар мегардем». Бо мурури замон шароиту авзо дигар мешавад, талаботу тартибот низ дигар мегардад, ҳатто одамон дигар мешаванд. Ва ин табиист – зиндагӣ бояд ҳамеша дар таҳаввулот бошад ва пеш равад. Барои мисол, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забон», ки дар оғози истиқлолияти Тоҷикистон қабул шуда буд, имрӯз асосан вазифаи муқаддаси худро иҷро кардааст ва ҳоло бо мурури солҳо такмилу таҳияи навро меҳаҳад. Бинобарин Комиссияи оид ба забони назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон лоиҳаи ин қонунро дар таҳрири нав таҳия намуда, барои баррасӣ ба мақомотҳои дахлдор супурдааст.

Мисли ҳамин, масъалаҳое, ки имрӯз шумо, ҳозирини гиромӣ, дар Конфронси худ мавриди баррасӣ қарор медиҳед, барои Тоҷикистон, барои қонунгузори мамлакати мо чизи нав нестанд. Вале инҳо масъалаҳоеанд, ки ҳамеша бояд мадди назар бошанд ва мо барои ҳалли бештару хубтари онҳо бояд ҳамеша кӯшиш ба харҷ диҳем. Аз ин лиҳоз, ман конфронси имрӯзаро як тадбири хеле муҳим ва саривақтӣ арзёбӣ мекунам ва итминон дорам, ки он дар ҳалли масъалаҳое, ки пешорӯи мову шумо қарор доранд, то андозае кӯмак хоҳад кард. Бинобарин, бори дигар ҳузури ҳамаи шуморо дар ин ҳамоиш шодбош гуфта, бароятон муваффақият металабам! Саломат бошед

Михаэл Унланд,

Советник по СМИ

Центра ОБСЕ в Душанбе

Дамы и Господа,

Я хотел бы сердечно поприветствовать вас на этой конференции, рассматривающей вопросы реализации законодательства в области СМИ в Таджикистане. И я также хотел бы предложить вам задуматься сегодня не только о законах и юридических формулировках, но также об образе таджикских СМИ и том, как эти законы могут помочь их развивать.

Представьте себе преуспевающие СМИ, привлекающие большую аудиторию, предоставляющие своевременную информацию, дающие возможность людям из сельских районов становиться экономически активными, а молодым людям возможность развивать свои навыки, и знания об окружающем их мире. СМИ, чье качество, разнообразие и конкурентная способность могли бы соревноваться на глобальном уровне.

Осмелюсь сказать, что сегодня мы обсуждаем не только законодательство, но так же и то, что оно принесло аудитории Таджикистана: доступ к информации, ознакомление с таджикской культурой, политикой страны, обществом, выбор качества программ созданных и транслируемых в Таджикистане.

Законы, регулирующие деятельность СМИ в стране не должны ограничивать свободу самовыражения, поскольку это будет означать ограничение самих себя.

В качестве члена ОБСЕ Таджикистан взял на себя обязательства по реализации международных стандартов в области свободы СМИ и их развития. Однако, рассматривая текущее законодательство, мы все же сталкиваемся с препятствиями, самые серьезные из которых противоречат международным стандартам, на которые я хотел бы обратить ваше внимание:

- Криминализации профессиональных ошибок журналистов, например клевета, которую нужно перевести в плоскость гражданского судопроизводства или даже на уровень саморегулирования СМИ;
- Отсутствие прозрачности в процедуре лицензирования и независимого регулирующего органа;
- Лицензирование видео- и теле- производства, что жестко ограничивает возможности СМИ Таджикистана создавать качественные и разнообразные программы;
- Доминирование государственных электронных СМИ.

Учитывая растущий потенциал и большое влияние со стороны западных электронных СМИ в стране, жизненно необходимо сегодня усиливать потенциал национальных независимых продуктов, которые бы предоставляли информацию о текущих событиях в Таджикистане и новости о развитии страны.

Страны участники ОБСЕ разделяют мнение о том, что плюрализм СМИ является не только требованием демократии, но также имеет позитивное влияние на эффективность, конкурентную способность и привлекательности СМИ.

В соответствии с принципами и ценностями ОБСЕ, данная конференция намеревается повысить осведомленность о том, что целью законодательства в области СМИ является не их

контроль, а развитие их профессионализма, и намерение по обеспечению плюрализма и улучшения системы СМИ в целом.

ОБСЕ готова к совместной работе с правительством и СМИ в разработке политики и законодательства, которые бы поддерживали развитие СМИ в стране.

Я хочу пожелать сегодня всем вам дружеского, открытого и позитивного обсуждения.

Благодарю за внимание.

Шахло Акобирова,

Директори Иттиҳодияи ҷамъиятии «Хома»

Хонумон ва ҷанобон!

Ҳамаи Шуморо аз номи Иттиҳодияи ҷамъиятии «Хома» барои иштирок дар кори конфронси илмӣ амалӣ бахшида ба масъалаҳои татбиқи қонунгузорӣ дар соҳаи Васоти ахбори омма хайра мақдам мегӯям. Ташаккури зиёд ва ба мӯҳтарам Саймурод Самадович Фаттоев мушовири давлатии президенти кишвар, мушовири сафири созмони амнияти ҳамкориҳои аврупо дар Тоҷикистон, хонум Гарсиа Пигас, намояндагони созмони милалӣ мутаххид дар Тоҷикистон, мушовири калони президент Субхон Кошонов, мудирӣ шуъбаи иттилоотӣ-таҳлилии дастгоҳи иҷроияи президенти кишвар Саидали Сиддиқов, ба роҳбарияти Суди Олии ҷумҳурӣ.

Мо созмондиҳандагони конфронси имрӯза, ҳамчунин аз роҳбарони станцияҳои мустақили телевизионӣ, роҳбарони рӯзномаву маҷаллаҳо, агентҳои иттилоотӣ, журналистони дохилӣ хориҷӣ, ки аз сар то сари кишвар ин ҷо ҳозир шудаанд изҳори сипос менамоем. Ҳадаф аз гирд овардани ин ҳайати бонуфуз мусоидат намудан барои инкишофи минбаъдаи бемайлонӣ васоити ахбори омма дар Тоҷикистон, бартараф намудани костагиҳо дар татбиқи қонунгузории соҳа мебошад. Фикр мекунам, раҳнамоӣ ва пуштибонӣ аз татбиқи қонунгузории соҳаи ВАО ба ҷуз аз идораҳои масъул, боз ҳам қарзи шахрвандии ҳар яки мову шумост. Албатта мо мисли мардуми англису фаронсавӣ таҷрибаи бисёрасраи эъмори ҷомеаи демократиро надорем, аммо хоҳиши дар ҷомеаи озоду дунявӣ зистан ин раъи ҳар яки мову шумост.

Мо имрӯз дар бораи костагиҳои қонунгузории соҳаи васоити ахбори омма сухан нахоҷем гуфт - ин мавзӯи сӯҳбати имрӯза нест, гарчанде, ки ба қавли ҳуқуқшиноси маъруфи рус Алексей Симонов: «Законы это самый скоропортящийся продукт».

Мо имрӯз атрофи он сӯҳбат хоҷем кард, ки чаро он қонунҳои амалкунандаро риоя намекунем ва худро дар татбиқи он масъул намешуморем. Татбиқи бади қонунгузории соҳа ин фориғболии идораҳои масъул аст ё надониستاني қонунҳо аз ҷониби мо намояндагони васоити ахбори омма мебошад.

Ба масъалаи мушкилоти татбиқи қонунгузорӣ дар соҳаи ВАО рӯ овардани мо бесабаб нест. Он монанд аст ба хулосаи Бальзак, ки ҳанӯз чанд аср пештар гуфта буд: «Ҳеч чизеро мо чунон бад намедонем, чуноне ки ҳар яке бояд қонунҳоро бидонем».

Таи як сол мешавад, ки бо дастгирии молиявии Созмони Миллали Мутаҳҳид ва бо ташабусси Иттиҳодияи ҷамъиятии «Хома» -шабакаи ҳуқуқшиносони ВАО амал мекунад. Ҳамаи ин ҳуқуқшиносон дар назди станцияҳои мустақили телевизионӣ фаъолият доранд. Ҳар яке аз ин ҳуқуқшиносон дар натиҷаи ғолибият дар озмунҳои дар маҳаллҳо эълонгардида ба кор даъват шудаанд ва дар муддати як сол онҳо якчанд курсҳои махсусро гузаштанд. Дар ин муддат бо онҳо раиси коллегияи адвокатҳои ВАО шаҳри Маскав Федор Кравченко, директори генералии институти ҳуқуқи ВАО-и Украина Тарас Шевченко, судяҳои Суди Олӣ ва Суди Олии иқтисодии кишвар, ҳамчунин мутахассисони академияи улуми Тоҷикистон, ҳуқуқшиносону продюсерони «Хома» кор карданд. Ҳанӯз ин қадамҳои нахустин аст ва дар ин самт корҳои зиёди дигареро анҷом бояд дод. Месазад иқрор шуд, ки имрӯз дар ягон макотиби олии кишвар дар баҳши ҳуқуқшиносии курсҳои махсус вобаста ба ВАО вуҷуд надорад, ҳол он ки аллакай қариб дар тамоми кишварҳои ИДМ чунин курсҳои махсус барои донишҷӯёни курсҳои 4-уму 5-уми таҳассуси ҳуқуқшиносӣ ҷорӣ гардидааст. Айнан чунин вазъият дар факултаҳои журналистикаи донишгоҳу донишқадаҳои олии кишвар ҳукмрон аст, гарчанде дар Ғарб пеш аз нисфи барномаи таълимӣ дар факултаҳои журналистика ба ҳуқуқ ва дар аксари кишварҳои ИДМ дар курсҳои болоӣ курсҳои махсус ба ҳуқуқ бахшида мешавад.

Хулосаи натиҷаи заҳмати яқсолаи шабакаи ҳуқуқшиносони ВАО ва омӯзиши вазъи ВАО дар Тоҷикистон нишон дод, ки қонунҳои соҳа ба ҷуз аз костагиҳои зиёд доштаанашон дар аксари маврид сарфи назар карда мешаванд ва ин қонунҳо кор намеkunанд. Имрӯз ҷои баҳс ҳам нест, ки чаро дар фазои иттилооотии кишвар мавҷҳои давлатҳои бегона паҳн мегарданд, зеро ин холигиро ҳуди мо пур намеkunем. Дар замони инкишофи бемайлоии техника, махсус дар соҳаи васоити ахбори электронӣ мо кафқубӣ меkunем, ки чанде аз ширкатҳои мо техникаи ададиро ворид намудааст. Аммо набояд фаромӯш сохт, ки техникаи ададӣ ҳанӯз аз солҳои 70-уми асри гузашта истифода мешуду ин танҳо нишондоди сифату пешрафии соҳа нест. Имрӯз телевизион дар фаҳмиши замонавӣ ҳам санъат асту ҳам сиёсат, ҳам фарҳанг асту ҳам тиҷорат, ҳам иттилоот асту ҳам фароғат. Дар шароити имрӯзаи кишвар, он бештар майдони рақсро мемонад. Васоити ахбори электронӣ ва умуман ВАО бояд бо ҳаёт ҳамқадам бошад, он бояд дар ҳаракату пешрафт бошад, зеро мардум маҳз аз ВАО меомӯзад, ба он тақлид меkunад ва ба вай монанд шудан мехоҳад.

Ҳозирини гиромӣ, чун ҳар яки мо фарзанди ин хоку диёр ҳастем мебояд ҳамқадам бо замон бошем, зеро қонун агар фаросати мамлакат аст, пас татбиқи амалии он нишондиҳандаи садоқати мову шумо ба хоку диёр мебошад.

Маҳмудҷон Додобоев,

сармуаллими кафедраи журналистика ва назарияи тарҷумаи ДДХ ба номи академик Б. Ғафуров

Мушкилоти иҷозатномадиҳӣ ва инкишофи соҳибкорӣ дар Тоҷикистон

Дӯстони азиз, ҳамкасбони мӯҳтарам!

Он масъалаҳое, ки имрӯз мову шуморо ба ҳам овард, таи якчанд сол аст, ки аз проблемаҳои мубрами ҷомеаи имрӯза ба ҳисоб мераванд ва ҳаллу фасли дуруст, дақиқаназарона ва мунсифонаи онҳо имкон медиҳад гиреҳҳои зиёдеро, ки солҳои тӯлонӣ чигилтару сахттар мегардад боз намояд.

Ман боварӣ дорам, ки ҳар як нафари дар ин ҷо ҳузур дошта аз як ҷониб ҳамчун мутахасис аз ҷониби дигар худро ҳамчун ватандору меҳандуст эсос менамояд ва дар ҳаллу фасли масоили мазкур аз дидгоҳи манфиатҳои марзиву бумӣ ва миллатпарвариву ватандӯстӣ назар мекунад. Ҳарчанд ба ин масъала масъулон ва дастандаркорон дар ҳар маврид рангу тобиш мазмун ва оҳангҳои гуногун медиҳанд лекин чунон ки мегӯянд офтобро бо доман пушида намешавад. Кор то ҷое расидааст, ки дар чорабиниҳои гуногун, ки вобаста ба инкишофи ВАО-и электронӣ баргузор мегардад роҳбарони мақоми аввали Кумитаи давлатӣ и телевизион ва радиошунавонии Тоҷикистон комилан сарфи назар менамоянд.

Аслан таърих ифодагари ҳақиқат аст. Таърихро наметавон инкор кард ва ҳамзамон таърих сабақдиҳанда асту мо бояд онро сарфи назар накунем. Таърихи тозаи инкишофи васоити ахбори электронии мо махсусан рушди телевизион ва радио ба истиқлолияти миллӣи мо иртиботи қавӣ дорад. Шояд рисолати аввалини ин гуна расонаҳои мустақил дар оғоз танҳо пур кардани фазои иттилоотӣ буд. Агарчанде дар интиҳои таъсисёбии ин расонаҳо ҳадафҳо гуногун буданд, лекин нахустин кушишҳои ба вучуд овардани бозори иттилоотӣ ва реклама, қадамҳои нахустин барои пайдо гаштани омилҳои соҳибкорӣ дар ҷодаи ВАО-и электронӣ самарабахш буданд Вале бо гузашти замон онҳо низ хусусиятҳои касбӣ пайдо карданд. Дар радиои телевизиони давлатӣ ба инъикоси зиндагии ҷомеа, ҳаллу фасли проблемаҳои он рӯй оварданд. Ҳатто чунин ба мушоҳида ҳам мерасид ки масалан дар шимоли Ҷумҳурии Тоҷикистон телевизионҳои мустақил зимнан бо телевизиони давлатӣ сабкат менамуданд. Бо усул ва тарзи нави фаъолияти корӣ дар ин ширкатҳо ба роҳ монда шуданд. Соҳибкори тиҷорат дар ВАО бо дигар соҳаҳои соҳибкорӣ ҳамвазну ҳаммаъно гардид. Ба тадриҷ аз усулҳои кӯҳнаи даврони шӯравӣ, ки расонаҳои хабарӣро чун як дастгоҳи пурқуввати таблиғотӣ ба як шакли моликият тааллуқдошта қабул карда буданд моҳияти худро гум кард. Дар ифодаи мутахасисон мафҳумҳои бозор, рекламаи тиҷоратӣ ва дигар ибораҳои пайдо шуданд, ки ба фаъолияти ВАО ҳаммаъно гардиданд. Ин телевизионҳо нахустин шуда, қолабҳои кӯҳнаро шикастанд ва як андоза бо ҷаҳони беруна пайванд шуданд. Масалан телевизионҳои монанди «Темурмалик», «Чахоноро», «ТВ-7», «СМ-1», «Анис», «Симо»-и

Панҷакент дар як даҳсолаи аввали истиқлолият рисолати бузурги таърихӣ: пур кардани фазои таърихӣ, баланд бардоштани фарҳанги мардум, иттилоотонӣ ва заминаи соҳибкорӣро дар ВАО-ро адо карданд. Ҳарчанд фарогрии ин расонаҳо марбути як ё ду шахру ноҳия буд вале дар ҳамин нуқтаҳои танг онҳо вазифаи худро сарбаландона иҷро мекарданд.

Ин ҷо мехоҳам як нуқтаи муҳимро зикр намоям. Маҳз телевизиони маҳаллӣ тавонист ба мардум наздикӣ ҷӯяд, розу ниёзи мардумро бештар ифода кунад, соддагӯиву соддабаёнӣҳои ин телевизионҳо имкон дод то мардум ба телевизион на ба як дастгоҳи давлатӣ, балки ба як минбари розу ниёз муроҷиат намояд.

Аввалин маротиба санади ҳуқуқие аз ҷониби мақомоти қонунгузор моҳи декабри соли 1996 қабул шуда буд ин Қонун «Дар бораи телевизион ва радиошунавонӣ» шаклҳои гуногуни фаъолияти телевизион ва радиоро пешбинӣ кард. Заминае пайдо шуд то телевизион ва радиои ғайриҳукуматӣ чун як намуди алтернативии расонаи хабарӣ барои мардум хизматашро пешниҳод намояд. Дар мавриди таъриху пайдоишу инкишофи телевизионҳои мустақил ва рисолати таърихӣ онҳо метавон соатҳо ҳарф зад, вале ман ин ҷо гуфтаниам ки ба мақому манзалати телевизионҳо ва радиоҳои ғайридавлатӣ ба чашми кам назар нанамоем. Дар чанд соли охир ҳамин ки дар ягон ВАО оид ба зиёд шудани нуфузи расонаҳои иттилоотии кишварҳои хориҷ маводе дарҷ шавад комиссияе созмон дода мешавад, ба ноҳияҳо сафар мекунанд аз рӯи талаботу меъёрҳои худашон санҷиш мегузаронанд, бо ҳамин кор «баанҷомрасида» маҳсуб мешавад. Лекин аз натиҷаи фаъолияти ин комиссияҳо ба истиснои ташкилотҳои ки дар ҳайати ин комиссия буданд ҳеҷ кас огоҳ шуда наметавонад. Ба ғайр аз ин, ҳайати ин гуна комиссияҳо аз ҳисоби ташкилотҳои ё худ нафароне таъсис меёбад ки худ масъули ин соҳа ҳастанд. То кадом андоза онҳо омода ҳастанд, дар бораи норасогии худу идораашон ҳарф зананд, ин андешаро зеро суол бурдан мумкин аст.

Имрӯза масъалаи додани литсензия барои фаъолияти телевизион, радио ва студияҳои истеҳсоли проблемаи рӯз аст. Онҳо ҳам ҷамбаи миллӣ ва ҳам иқтисодӣ дорад. Дар мавриди таҳти таъсири фазои иттилоотии кишвари ҳамсоя мондани баъзе аз минтақаҳои кишвар сухани мо зиёдтар хоҳад буд. Зеро маҳз ҳамин нуқта кофист ки мо ба эҷоди деворҳои сунъӣ дар додани иҷозатнома хотима диҳем. Зеро ин сухани тоза нест, вале ба такрор мегӯям ки агар дар баробари расонаҳои хориҷӣ мо моли худиро дар сифати баланд пешоруи тамошобин ва ё шунаванда гузорем, албатта у моро интиҳоб хоҳад кард. Ин мантиқ ва қоидаҳои бозор ва талаботи даврони иқтисоди бозоргонӣ аст. Ҳозир бошад, роҳи ҳалли инро масъулони идораҳои дахлдор дар пурқувват намудани мавҷҳои телевизион ва радиоҳои давлатӣ мебинанд. Боз ҳам ин ҷо хуб мешуд ба кавонини иқтисоди бозоргонӣ ру орем. Яъне ба рақобат тобовар шудани моли истеҳсоли худӣ. Дар ҷое ки рақобати солим вучуд надорад, албатта маҳсулоти ҷавобгуи талабот ва рақобат тобовар вучуд дошта наметавонад. Оё мо метавонем бо низом ва шароите, ки бо расонаҳои электроники ватанӣ ба амал омадааст, маҳсулоти бо сифат ва баландмазмуну актуалиро ба бинандаву шунавандаи худ пешниҳод намоем? Ба андешаи манн ҳаргиз не! Мо пеш аз ҳама бояд дарк кунем ки ВАО як рукн ва элементи ҷудонашавандаи бозор аст. Шояд барои бисёр аз масъулони ин соҳа

мафҳуми бозор ва ВАО тавъам набошад, лекин мо то он даме ки ба фаъолияти ин соҳа ва маводҳои истеҳсолмешуда чун яке аз омилҳои бозор назар наандозем, вазъ беҳтар нахоҳад шуд. Беҳтарин ва комилтарин фишанги идора ва ба вуҷуд овардани масъулият ин қонун аст. Он санадҳои ҳуқуқие, ки то имрӯз дар доираи фаъолияти ВАО қабул шудаанд ва шумораи онҳо зиёданд ба ҳар ҳол имконият медиҳад, ки фаъолияти телевизион ва радиои мустақил дар кишвар ба роҳ монда шавад. Ва агар аз ин қонунҳо ба таври комил истифода намоем ва ба амалӣ гаштани онҳо мусоидат намоем, пас зарурати ба вуҷуд омадани ҳар гуна шубҳа, хавф ва гумон бурдан намоёнад.

Бисёр ҳолатҳои ҳаст, ки моро сари андеша водор менамояд. Замоне ки дар як сол мардум қариб нисфаш аз аксар ноҳияҳои ҷумҳурӣ аз имконияти комили тамошои телевизион маҳруманд, вазъи иқтисодӣ хеле ва хеле беҳбудӣ металабад, боз ҳам нафароне пайдо мешаванд, ки новобаста ба ин меҳоҳанд телевизион ва радио таъсис диҳанд. Боз ҳам бо сабабҳои гуногун ин масъала норавшану ҳал-ношуда боқӣ мемонад. Оё ин ҳолатро чун мавҷудияти ҳисси ватандӯстӣ номидан мумкин аст? Хуб мешуд масъулони Кумитаи телевизион ва радиоишунавонӣ сари он андеша менамуданд, ки ба ҷои сарфи маблағҳои зиёд аз ҳисоби буҷа, шароити мусоид ва заминаҳои ҳуқуқии мусоидро фароҳам оварда, барои арзи ҳастӣ намудани ширкатҳои гуногуни телевизионӣ ва радио ва соҳибкорӣ дар ВАО дилсузии худро дар сухан нею дар амал нишон медоданд.

Агар ба хотир биёрем то оғози солҳои 2000 умуман суръати пешрафт ва сифати инкишофи расонаҳои хабарии электронӣ дар Тоҷикистон бад набуд. Тақрибан чӣ дар мазмуну мундариҷа ва чӣ аз ҷиҳати сифат маводҳои радиотелевизионии мустақили кишвари мо аз сатҳи ҳамкасбонамон аз кишварҳои дуру наздик фарқияти зиёде надошт, вале чун таҳлилҳо нишон медиҳанд аз давраи оғози соли 2000-ум ин раванд ба кундӣ дучор гашт. Дар чаҳор соли охир бошад мо босуръат ҳам аз ҷиҳати сифати маводҳои аудиовизуалӣ ва усулҳои нави фаъолият қафо меравем. Сабаб, агар дар дигар кишварҳо барои рушду нумуи расонаҳои соҳибкорӣ ва аз ҷумла фаъолияти самараноки ВАО санадҳои ҳуқуқиашон мукамал гардад дар кишвари мо вазъи ҳуқуқии фаъолияти телевизион ва радио бадтар мегардад. Сохторҳои гуногун таъсис дода мешаванд, ки барои равнақи ВАО чун яке аз омилҳои соҳибкорӣ садди нав ба нав эҷод мекунанд. Дар шимоли Тоҷикистон то ба тасвиб расидани қонун дар бораи иҷозатномадиҳӣ ба студияҳои истеҳсолӣ якҷанд продакшн-студияҳо амал мекард, ки маъруфттарини он «Эҷод», ва «Хуршед продакшн» буданд. Вақте, ки имрӯз аз равзанаи начандон дури таърих назар мекунем онҳо корҳои зиёдеро ба анҷом расонида буданд. Филмҳои телевизионӣ, телеочеркҳо, клипҳои гуногунмазмунро бо усули замонавӣ моли онҳо буданд. Меҳоҳам зикр кунам, ки студияи истеҳсолии «Эҷод» дар озмуни ҷумҳуриявӣ «Сонеъ» ширкат варзида, ғолиб низ омада буд. Ин студияҳо агар аз як тараф телевизионҳоро бо маводҳои хуб таъмин намоянд, аз ҷониби дигар мактаби бузурги коргардонҳову продюсер ва танизимгарону эҷодкорон буд. Маҳз масъулони Кумитаи телевизион ва радиоишунавонӣ муаллифони тағироту иловаҳои зиёде ба санадҳои ҳуқуқии кишвар ҳастанд, ки фаъолияти расонаҳои хабарии электрониро душвор гардонид ва минбаъд студияҳои истеҳсолӣ танҳо баъди гирифтани иҷозатнома (лицензия) имконпазир гардид. Натиҷа ҳамин аст, ки рӯ ба рӯ шудани онҳо бо мушкилоти

гирифтани иҷозатнома ин студияҳоро аз байн бурд. Имрӯз низ студияҳои истеҳсолӣ амал мекунанд, вале пинҳонӣ ва ғайрирасмӣ, ки аз як тараф чехраҳои ҳунарий паси парда бошанд, аз ҷониби дигар онҳо аз андоз мегурезанд. Мо дидаю доништа теша ба решаи пайдоиши заминаҳои соҳибкорӣ дар ВАО задем. Ҳамзамон имрӯз аз минтақаҳо, ба хусус аз шимол ва Бадахшон на ҳар студияи навтаъсиси истеҳсолӣ имконияти омада, ин низому тартиботҳои гуногунро риоя намуда, соҳиби лицензия шуда метавонад. То ҳол дар ягон студияҳои истеҳсолӣ мавҷуд набудани лицензия худ шаҳодати он аст, ки то кадом андоза мо заминаи устувори рушди соҳибкорӣ дар соҳаи молҳои аудиовизуалӣ дорем.

Бо истифода аз фурсат мехоҳам як нуқтаи дигарро низ қайд намоям. Воситаҳои техникаи муосир имрӯз имкон медиҳанд, ки масалан як нафар ҳатто дар дохили автомашина як маводи аудивизуалиро дар муддати якчанд дақиқа омода намуда, онро ба миқдори зиёд нусхабардорӣ намояд. Пас, андешаи бо роҳи иҷозатномадиҳӣ мо гуёе пеши роҳи истехсолкунандагони маводҳои мазмуни ғайриқонунӣ доштаро мегирифта бошем, як андоза сода менамояд. Зарурат ҳаст ки роҳҳои дигари пешгирии ин ҳолатҳои номатлубро бе ворид намудани муаммо ба фаъолияти касбӣ ва қонунии эҷодкорон пайдо кунем. Чаро мо имрӯз ба ин студияҳои гуногун, ки мехоҳанд дар доираи ҳуқуқӣ фаъолияти худро ба роҳ монанд, иҷозатнома надиҳем ва майдони ҳунару соҳибкориро фарох нагузорем? Телевизион ва радио бо тамоми қудраташ наметавонад муттасил барномаҳои баландмазмун, филмномаҳо ва дигар маводҳоро эҷод намояд. Таҷрибаи дунёст, ки студия- продакшнҳо манбаи истеҳсоли моли телевизионӣ ҳастанд. Маҳз онҳо бозори соҳибкориро дар бозори ВАО инкишоф медиҳанд.

Дигар аз масъалаҳои, ки мехостам мавриди баррасӣ қарор диҳам ва мехоҳам таъкид кунам, ки ин сухани тоза ҳам нест, дар ихтиёри Кумитаи телевизион ва радиои назди Ҳукумати Тоҷикистон мавҷуд будани дастгоҳҳо ё худ фишангҳои асосии маҳдуд намудани фаъолияти телевизион ва радио аст. Кумиссияи иҷозатномадиҳӣ, бозрасии давлатӣ ва роҳбарияти ҳуди кумита, ки назорати иҷозатномадиҳӣ дар ихтиёри уст ба ҳеч ваҷҳ намегузоранд, ки дар фазои иттилоотии кишвар барои худ рақибони зиёдати дошта бошанд. Ин усули кор ба монаполияти шадид оварда расонида аст. Дар инкишофи соҳибкорӣ бошад монополия ё худ яккатозӣ дар ягон давру замон омили пешравӣ набуд ва нахоҳад шуд. Бо ин имкониятҳо ва шароите ки Кумитаи телевизион ва радиошунавонӣ дар тули солҳои охир бо назардошти манфиатҳои хеш ба вучуд овардаанд дар бозори иттилооти радиотелевизиони шабакаҳои давлатӣ манфиати ҳуди онҳоро ҳимоя мекунаду халос. То ҳол дар тули зиёда аз 15 солаи арзи ҳастӣ намудани ВАО электронии ғайридавлатии Тоҷикистон ҳимояи ҳуқуқи ин расонаҳо чун яке аз қисматҳои ривоҷи соҳибкорӣ дар ягон сатҳ баррасӣ ва дида баромада нашудааст. Боз ҳам ба наздикӣ огоҳӣ пайдо намудем, ки телевизиони вилояти Суғд ба паҳши намоишҳои ҳаштсоата мегузаштааст. Боз сарфи ҳамасолаи маблағи буҷа барои нигоҳдории боз як манбаи иттилооте, ки ҳамранг ва ҳаммазмун дигар ширкатҳои давлатӣ хоҳад буд. Барои мукоиса вазъи расонаҳои хабарии чопиро дар Тоҷикистон меорем. Ҳам аз ҷиҳати мазмуну мундариҷа, вазъи иқтисодӣ ва аз ҳама муҳимаш дар мавриди соҳибкорӣ дар нашрияҳои гуногунӣ мо пешравиҳои зиёд ба мушоҳида мерасад. Бо назардошти ин бозори матбуоти чопии мо аз бозори ВАО электронии мо

мукамалтару бонизомтар аст. Гузашта аз он гуфтан мукин аст, ки бозори матбуоти тоҷик шакл гирифтааст. Зеро дар соҳаи матбуот ҳамтои Кумитаи телевизион ва радиошунавонӣ, ки дорои салоҳияту ваколати бемаҳдуди яккатозӣ дошта бошад, вучуд надорад. Агар нафаре ба ин гуфтаҳо шубҳа дошта бошад метавонад шароитҳои ба фаъолият шурӯъ намудани газетаро бо радио ё худ телевизион дар кишвари мо муқоиса намояд, вазъ маълум мешавад. Ин ҷо ҳоҷат ба шарҳу баён нест, вале ман пешниҳод дорам, ки Шӯрои иҷозатномадиҳӣ дар назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон иборат аз мутахассисони расонаҳои мухталиф таъсис дода шавад. Маҳз ҳамин амал имкон медиҳад, ки адолат, баробарӣ ва ҳимояи ҳуқуқ дар усули иҷозатномадиҳӣ меъёрҳои асосӣ гарданд. Ин ҷо метавон дигар бахши аҳамияти рушди ин соҳаро зикр кард. Ин рушди соҳибкорӣ, афзудани ҷои кор мебошад, ки он муайянкунандаи сатҳи зиндагии мардум мебошад, яъне бори дигар мехоҳам зикр кунам, ки мавҷуд набудани студияҳои истеҳсолӣ моро аз маҳсулоти ватанӣ маҳрум намуда, дар натиҷа моли ғайр дар кишвар афзалият пайдо менамояд. Аз ҷониби дигар рақобати солим аз байн рафта маҳсулоти сифаташ паст руи кор меояд. Ҳамзамон боиси зикр аст, ки тафаккури умум ки ВАО ҳукумати чаҳорум аст, бояд сарфи назар карда шавад, зеро ВАО аз ҷумла телевизион ва радио як бахши хизматрасонӣ буда, он наметавонад дар радифи ҳукумат истад. Маҳз шикастани ҳамин фаҳмиш метавонад боис шавад, ки ба ВАО электронӣ аз дигар чашмандоз назар намоем ва девори сунъӣ низ барҳам хурад.

Масъалаи дигари рушди соҳибкорӣ дар ВАО ин маҳдуд будани басомадҳои радиотелевизионӣ. Азбаски миқдор ё худ маҷмӯи ин басомадҳо маҳдуд аст ҳар вақти тулкашида ва сипаригашта ин хатари зиёд барои кам гаштани имконият ва шароити соҳиб гаштани ин басомадҳо ба расонаҳои хабарии соҳибкорони мо мегардад. Аз ҷониби Вазорати нақлиёт ва алоқаи ҷумҳурӣ чанд кӯшишҳои пайдарҳами дастгирии соҳибкорони ватанӣ амалӣ гашт. Кам гаштани нархномаи пардохти иҷораи басомад, ба таври оперативӣ дида баромадан ва пешниҳоди басомад, додани имтиёз барои муҳлати пардохти маблағи иҷораи басомад ва чанде дигар боз ҳам таъсискунадагон ва масъулини телевизион ва радиоҳои мустақилро ба ҳайрат меорад ки дар ду сохтори як мақомоти давлатии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ду намуд муносибат ва корбарӣ мавҷуд аст? Ин суолест ки чанд соли охир бе ҷавоб мондааст.

Бо истифода аз фурсат чанд таклифе пешниҳод мешавад, ки ба андешаи мо барои рафъи монеаҳои ба вучуд омада мусоидат намуда, барои рушди соҳибкорӣ дар ҷодаи ВАО мусоидат менамояд: Мақомот ё худ сохтори иҷозатномадиҳӣ (дар шакли Шӯро ё комиссия) ва назорати телевизион ва радио ягона карда шуда, он иборат аз ҳайати намояндагии баробари телевизион ва радиои давлатӣ ва ғайриҳукуматӣ, коршиносон, мутахассисон ва масъулони ҳамин соҳа бошанд. Муҳлати фаъолияти ин сохтор маҳдуд карда шуда, дар ҳар се сол ҳайати он тағйир дода шавад. Ин сохтор чун сохтори ягона зери итоати Ҳукумати Тоҷикистон ва ҳисоботдиҳандаи парламенти Тоҷикистон бошад. Меъёр ва талаботҳои додани литсензия ба таври озод ва шаффоф таҳия гашта, шаффофияти фаъолияти ин сохторро таъмин намудан лозим аст. Таълими дарси иқтисодиёт ва менеҷменти ВАО дар тамоми донишгоҳҳои Тоҷикистон, ки факулта ва шӯъбаҳои журналистика доранд, сифатан беҳтар карда шуда, стандарти ягонаи он дар тамоми таълимгоҳҳои ҷумҳурӣ, ки дорои чунин ихтисосанд, ҷорӣ карда шавад.

Икром Мирзоев,

директори студии телевизиони «Сомониён»

О некоторых проблемах лицензирования телевидения и радиовещания в республике Таджикистан

Подавляющая часть населения в Таджикистане, в особенности на селе, в отдаленных горных районах, относит таджикское государственное телевидение и радиовещание единственным для себя позволительным источником получения интересующей граждан информации, в том числе о деятельности в центре и на местах государственной власти, принимаемым ею решениям. Учитывая программные особенности государственного вещания, оно является для таджикской телерадиоаудитории также и основной для него формой доступа к щедро и разнообразно транслируемым дозволенным зрелищным развлечениям. Ранее социально востребованное и повсеместно расплодившееся таджикское негосударственное телерадиовещание в своей альтернативной информационной политике нынче также мало чем отличается от государственного вещателя. Причины этому называются самые разные, а обоснования к ним - обоснованными. Между тем, по объемам своего ежесуточного вещания на городскую и сельскую аудиторию негосударственное телевизионное и радиовещание уже существенно превосходит имеющиеся у государства для аналогичных целей практические возможности, а по техническому оснащению и профессиональным критериям у обслуживающего персонала значительно его опережает.

По мнению авторитетных источников, в отсутствии у государства монополии на эфир, частное наземное вещание в Таджикистане ещё долго будет оставаться добровольным рупором власти. В центре и на местах. Тем не менее, принимая во внимание особую в Таджикистане роль и значение наиболее массового и доступного для населения эфирного телевизионного и радиовещания, и в том числе его информационные возможности, образовательные и просветительские функции в условиях имеющихся трудностей в распространении печатных массовых изданий, их дороговизны для малоимущих, а также отмечаемые у частного вещателя национальные вещательные особенности, следует признать заслугой таджикской власти явное отсутствие у неё желания взять деятельность в этой сфере под неусыпный свой контроль, прежде всего, через процедуру её лицензирования.

По этим существенным и немаловажным обстоятельствам таджикское лицензионное законодательство в сфере телевизионного и радиовещания, вопреки искусно сложившемуся внутри и за пределами страны утверждениям, в своем практическом применении отличается завидной девственной простотой, объясняемой квалифицированным бездействием Уполномоченного властью лицензирующего органа, надолго впавшего в состояние наивной младенческой прострации. Только самый из нас ленивый, местонахождение и имя которого у нас всем хорошо известно, никак по истечению последних лет не высказывался в адрес Лицензионной комиссии упомянутого Уполномоченного органа. Все другие охотно и дружно её и его ругают.

В частности, в последнем опросе, проводимом в минувшем году нашей ассоциацией в среде негосударственных телерадиовещателей и производителей аудиовизуальной продукции, последние прямо указывают на необходимость для себя изменений к лучшему и наличия различных у себя обременений, испытанных ими в практике правоприменения на них лицензионного законодательства.

Между тем, в стране остро ощущается необходимость преодоления у населения информационной отсталости. Получения гражданами свободного доступа к интересующей их альтернативной распространяемой государственными СМИ информации, прежде всего, о деятельности правительства, парламента, их центральных и местных властных органов, учреждений, принимаемыми ими решениями. Актуальными продолжают быть вопросы организации сетевого информационного между телерадиовещателями регулярного обмена.

Имеет место неравномерное информационное развитие для населения в административных регионах. Мы существенно опаздываем в государственном строительстве. Отстаём в создании нужных обществу гражданских институтов. По этим и другим причинам у нас «пробуксовывают» продекларированные властью демократические реформы и преобразования. Усиливаются угрозы в области информационной безопасности и информационно-психологического воздействия на незащищенное от него население страны и сопредельных стран в зарубежных и в иных интересах. Отмечаются настойчивые попытки привлечения для этих целей таджикское телевизионное и радиосообщество.

О наличии у власти глубокой тревоги и ясного понимания ситуации, сложившейся в системе телевидения и радиовещания Таджикистана, основу которой составляют государственные и негосударственные вещательные организации, наглядно свидетельствуют программные речи и выступления нашего Президента, Эмомали Рахмона. Они призывают нас объединить усилия и наши возможности для консолидации таджикского народа ради его вековой мечты- ускоренного создания прочной и устойчивой таджикской государственности. Они должны лечь в основу наших тематических и календарных планов регулярного вещания. Они должны стать нашими гарантами и надежными защитниками от чиновничьего беспредела и должностного правового нигилизма.

Наша ассоциация, в одностороннем порядке и без всяких на это дотаций, в конструктивном сотрудничестве, которое было достигнуто в период 1999-2004г.г. во взаимоотношениях с прежним руководством КТР при Правительстве Республики Таджикистан, разработала и подготовила к практическому правоприменению в лицензионном законодательстве, в том числе и через процедуры лицензирования вещания, соответствующие нормативные правовые и нормативные акты.

В основе всех этих документов заложен универсальный принцип, успешно используемый в мировой практике государственного регулирования телевизионного и радиовещания, -применение правовых, административных, организационных, экономических механизмов для воздействия на вещателя в интересах государства и общества, стабильной и регулярной государственной поддержки электронных средств массовой информации, как наиболее доступных для массового населения.

Принимая во внимание отсутствие у нынешнего руководства КТР при Правительстве Республики Таджикистан административного ресурса, нужного для практического применения указанных документов в целях реализации краткосрочной и долгосрочной государственной политики в сфере телевизионного и радиовещания,

считаем актуальной необходимостью до предоставления их в Правительство организовать и провести по ним публичные обсуждения.

По нашему глубокому убеждению, дальнейшее имеющее место замалчивание, в том числе Уполномоченным Правительством лицензирующим органом, нормотворческой и организационной деятельности нашей ассоциации, которая всегда была направлена на создание регулярного и конструктивного диалога гражданского института с властью, может получить не самые лучшие последствия в целом для таджикского телевизионного и радиосообщества.

Безусловно, таджикское законодательство, которым регулируется деятельность электронных средств массовой информации, ещё долго будет оставаться далеким от своего совершенства. У нас есть существенные правовые пробелы в общих принципах регулирования вещания, в том числе через процедуры его лицензирования.

Но разве это они мешают редакционным коллективам на практике реализовать принципы независимости своей редакционной политики. Обеспечить для граждан законодательно установленный им доступ к многообразию и плюрализму мнений? Разве не мы сами свели на нет в своих телевизионных и радиопрограммах законодательно разрешенное политическое вещание. Ограничили прямой доступ к эфиру лидерам общественно-политических движений, неправительственных организаций. Просвещение избирателей?

Повсеместное распространение у таджикских вещателей получила прославившая нас по миру самоцензура. Отдельные из нас годами заинтересовано паразитируют на политических спекуляциях о конституционном банкротстве в стране идеей свободы слова, печати, других фундаментальных прав человека.

По общему признанию, в среде таджикских телерадиовещателей властвует не чиновник, а правовая безграмотность и повсеместное в своей производственной деятельности нарушение законов и законности.

Перечисленное составляет малую часть, характеризующую особенности таджикского телерадиосообщества, но в достаточной мере, чтобы увидеть, понять и устранить наши слабости и профессиональные немощи. Нам всем нужно определить приоритеты. Они нужны нам, прежде всего, для конструктивного диалога не только с нашим государством, а с теми, кто искренне и бескорыстно помогает нам стать нужными для общества, нашему с вами развитию.

Мы все нужны друг другу. Пока такое понимание в наших с вами рядах отсутствует. Может быть оно придет к нам в ходе этой, очередной конференции таджикских телерадиовещателей?

Мусо Асозода,

раиси АВАУМЭТ

Мушкилоти соҳиб шудан ба иҷозатномаи тахассусӣ дар соҳаи телевизион ва радиошунавонӣ

Қаблан аз даъвати созмондихандагони конфронс миннатдорӣ намуда, ба кори он бурдборӣ хоҳонам. Итминони комил дорам, ки натиҷаи конфронс барои ҳамаи мо, ҷомеа ва махсусан кормандони соҳа нишонрас мегардад.

Ёдовар шуданиам, ки тӯли панҷ сол мешавад бевосита аз проблемаҳои мавҷуда дар соҳаи воситаҳои ахбори оммавии электронӣ дар ҷумҳурӣ сару кор дорам ва каму беш аз бурду бохт дар соҳа дар ҷараён ҳастам. Ба ин хотир имрӯз мехоҳам атрофи мушкилоти ба вучудодада дар ин соҳа андешаҳоямро баён намоям. Маълум аст, ки Тоҷикистон баъди кашмокашиҳои тӯлонии даҳ сол пеш, зина ба зина ба раванди осоишта қадам гузошта, дар як давраи ниҳоят кӯтоҳ тавонист дар аксарияти равандҳои ҷомеасозӣ сазовори эҳтироми созмонҳои бонуфузи хориҷӣ гардад. Дар ин давра бо ҳама костагиҳои ҷойдоштаи қонунгузорӣ, дар Тоҷикистон қонунҳое тавлид гаштанд, ки тавонишанд вазъи ҷомеаро куллан дигар созанд. Дар ҷомеа васоити ахбори умуми комилан эътироф шуда, нақши онҳо дар раванди демократикунонии Тоҷикистон бараъло ҳамаҷуз дида мешавад. Чанд сол пеш рӯзноманигорон бо тарсу ҳарос атрофи проблемаҳои ҷойдошта менавиштанд, ҳоло бошад, ба истиснои худсензура дигар тамоман тарс вучуд надорад. Проблемҳои вучуддошта ошкоро ҳам дар рӯзнома ва маҷаллаҳои даврӣ ва ҳам аз тариқи воситаҳои ахбори электронӣ озодона мавриди баҳс қарор дода мешавад ва таъсираш низ эҳсос мегардад. Воситаҳои иттилоотии оммавӣ ягона системаи коммуникатсионие мебошанд, ки иртиботи кулли ҷомеаро таъмин менамоянд. Ва танҳо тавассути воситаҳои иттилоотии оммавӣ сохторҳои ҷамъиятӣ ва ҳокимиятиро метавон ба татбиқу таҳкими арзишҳои анъанаҳои демократӣ ҳидоят кард.

Сарфи назар аз нуқсонҳои норасоии ҷойдошта дар фаъолияти ҳамаҷуз соҳа, имрӯз дар Тоҷикистон ба ҷуз воситаҳои иттилоотии оммавӣ дигар сохторҳои муассире нестанд, ки ҷомеаро ба қабулу дифои арзишҳои демократӣ, ба ҳимояи ин арзишҳо ва ташаккули ақаллан асосҳои анъанаҳои демократӣ ҳидоят намоянд.

Акнун мехоҳам диққати Шуморо ба сохтори васоити хабарии ҷопӣ ва электронӣ дар Тоҷикистон ҷалб намоям. То ҷое иттилоъ дорам ҳоло дар Тоҷикистон зиёда аз 25 ширкатҳои электронӣ ва бештар аз 400 воситаҳои ахбори ҷопӣ ба қайд гирифта шудаанд. Чуноне ки ба Шумо маълум аст бо назардошти вазъи ба вучудодада ва норасоии барқ аксарияти ширкатҳои телевизиони мустақили ҷумҳурӣ, ки литсензия доранд намоишҳои худро ба мардум расонида наметавонанд. Аз дигар тараф, бо сабаби бад будани вазъи иқтисодӣ аксарияти рӯзномаҳои даврӣ ҷоп намешаванд.

Маълум аст, ки телевизион ва радио дар Ҷумҳуриѐ воситаи асосии хабарӣ мебошад. Дар шароити ба вучудодада танҳо телевизион ва радиои давлатӣ имконият доранд, ки дар вақти будани барқ барномаҳои худро дар саросари кишвар пахш намоянд. Ғайр аз ин, тақрибан 80 фоизи аҳолиѐ шабакаҳои ОРТ ва РТР-и телевизиони Русияро тамошо мекунанд. Бар замми ин, қисми зиѐди шахрвандони мо, махсусан дар ноҳияҳои сарҳадӣ умуман телевизион ва радиои Тоҷикистонро дида ва шунида наметавонанд. Таъсири идеологии давлатҳои хориҷӣ рӯз то рӯз зиѐд шуда истодааст, махсусан телевизион ва радиои Ёзбекистон қисми зиѐди ҳудуди наздисарҳадии моро пахш кардааст, ки ин албатта ба амнияти иттилоотии кишвар бетаъсир наметавонад. Алҳол то ҷое, ки ман маълумот дорам дар Тоҷикистон умуман телевизион ва радиои хусусӣ фаъолият намекунад, ҳол он ки фаъолияти онро қонун иҷозат додааст. Дар баробари ин, комиссияи литсензиядиҳӣ, ки гӯѐ ҳоло фаъолият дорад, ягон қўшише ба харҷ намедиҳад, то саҳми худро барои амалисозии пешгирии таъсири воситаҳои ахбори беруна гузорад. Муддати як сол мешавад, ки ин комиссия ба назари ман умуман фаъолият надорад. Агар фаъолияти пинҳонӣ дошта бошад, ман ҳам чун аъзояш хабар надорам. Ва як чизро хуб медонам, ки чунин шакли фаъолият ба манфиати кор нест, зеро раванди ҷомеасозӣ тақозои дигарро дорад ва мо бо нияти ояндаи неки Тоҷикистон бояд қору фаъолият намуда, саҳми худро дар бунѐди ҷомеаи демократӣ ва ҳуқуқбунѐд гузорем.

Акнун мехоҳам чанде аз мушкилотеро номбар намоям, ки садди роҳи иҷозатномадиҳӣ дар соҳаи телевизион ва радиои ғайриҳукуматӣ мегарданд. Ба назари ман мушкилоти асосӣ дар фаъолияти комиссияи литсензиядиҳии Кумитаи телевизион ва радиои назди Ҳукумати Ҷумҳуриѐ аст, чаро? Нахуст ин ки ин комиссия салоҳиятҳои худро ба таври зарурӣ амалӣ карда натавониста истодааст ва баъдан органи иҷроия надорад. Солҳои дароз ҳуҷҷатҳои шахсони ҳуқуқӣ дар идораи маъмурии соҳа мехобанд ва ҷавоби ҳуқуқӣ ба қорафтодагон дар вақташ дода намешавад. Пешниҳод аст, ки масъулияти шахси масъул вобаста ба дида баромадани ҳуҷҷатҳои пешниҳодшуда баланд бардошта шавад, ба ин шахс имкониятҳои воқеӣ дода шавад, то дар вақти муайяншуда ба шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ ҷавоби асоснок диҳад. Дар баробари ин комиссияи литсензиядиҳӣ, ҳуқуқи маънавӣ дорад, ки бо назардошти вазъияти ба вучудодада дар кишвар ба шахсони алоҳида, ширкатҳо ва дигар ташкилотҳои воқеӣ пешниҳоди таъсиси чунин ширкатҳои телевизион ва радиошунавоии мустақилро дар дигар минтақаҳои Тоҷикистон пешниҳод намояд. Чунки тафовут дар фаъолияти ин сохторҳо дар шимол, марказ ва ҷануб вучуд дорад. Вақти он расидааст, ки мо назаре ба ҷануби Тоҷикистон намоем ва хулоса барорем, ки дар ин минтақа чӣ қадар ширкатҳои телевизион ва радиои ғайридавлатӣ фаъолият доранд. Дар фарқом таъкид карданиам, ки ҳангоми пешниҳоди ҳуҷҷатҳо дар асоси қонун ва низомномаи бо қарори Ҳукумати Ҷумҳуриѐ тасдиқ гардида баррасӣ карда шаванд, то ки мушкилоти нав дар қори комиссия зам нагардад.

Юсуф Салимов,

судья Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон

Суд и средства массовой информации

Уважаемые участники конференции!

Позвольте мне выразить слова благодарности, глубокое уважение и признательность организаторам научно-практической конференции за предоставленную возможность принять участие на этой столь представительной конференции.

Тематика моего выступления была выбрана не случайно. Актуальность этой темы продиктовано духом времени.

Поэтому одна из основных задач нового таджикского государства это формирование демократических институтов - подразумевает транспарентность, прозрачность судебной системы для общества, объективный критерий независимости судебной власти. И на прессу, как единственный, по сути, публичный механизм распространения информации в стране, ложится серьезная гражданская ответственность по донесению этого «послания» до общества.

Следует отметить, что отсутствие эффективного, отложенного механизма взаимодействия СМИ и судов, четких принципов освещения их работы образовало информационный вакуум, породивший ложные стереотипы судебной системы.

Для того чтобы пресечь эти негативные явления необходимо гласность и прозрачность в деятельности суда по отправлению правосудия.

На сегодняшний день единственный осязаемый индикатор эффективности судебной системы – частота обращений граждан в суд показывающая, насколько граждане доверяют разрешение возникающих конфликтных ситуаций государству. И «непрозрачный» публичный образ суда с непонятным механизмом принятия решений, внятно не комментирующего свои решения и дающего простор для домыслов относительно влияний извне на свою работу, едва ли соответствует задачам государственного строительства.

Разбирательство дел во всех судах открытое кроме случаев, предусмотренных законом - говорится в ст. 88 Конституции РТ. Это правило конкретизировано и развито в ст. 13 УПК РТ. (в редакции 1961г.) ст. 10 ГПК РТ и Постановлении Пленума Верховного Суда РТ №8 от 04-06-1992 г. «О практике применения судами РТ законодательства по делам о защите чести и достоинства граждан и организации».

На сегодняшний день идет разработка проекта нового УПК РТ и желательно зафиксировать в законе основное содержание принципа гласности примерно в

следующей формулировке: гласность судопроизводства – это такой установленный законный порядок, при котором судебные заседания приводятся открыто с представлением реальной и равной возможности : гражданам- присутствовать в зале судебного заседания, следить за ходом судопроизводства и при желании вести необходимые записи, представителям средства массовой информации (пресса, радио, телевидение и. т. п.) с разрешения суда фиксировать все происходящее в судебном заседании для более широкого обнародования.

Трансляция судебного процесса с применением технических средств, могущих отвлекать от разбирательства дела, лишать сосредоточиться, вызвать скованность при допросах и.т.п., нельзя безоговорочно включать в содержание принципа гласности, так как от суда зависит, разрешить или запретить такую деятельность представителям средства массовой информации. Однако практика на применения средства фиксации процесса, не создающих помех суду, участникам судопроизводства и публике (например, стенографирование, бесшумная фонозапись и.т.п.) является безусловным в том смысле, что суд не может запретить любому лицу пользоваться этим правом.

Судья не только формально - юридически, но и фактически должен быть независим в своем внутреннем убеждении по делу от организаций, коллективов и отдельных граждан пытающихся формировать общественное мнение и с его помощью влиять на судей. Никакие «общественные страсти» разгорающиеся вокруг процесса, не должны поколебать судей в принятии законного и обоснованного решения.

Особый интерес вызывает то, что средства массовой информации не обладая достоверными и полными сведениями о доказанности преступления, не имеют права требовать от суда вынесения обвинительного или оправдательного приговора, квалификации действию подсудимого по определенной статье Уголовного Кодекса. Так же назначения определенного наказания, торопить с вынесением приговора или решения, советовать заключить подсудимого под стражу, отклонить исследованные доказательства или наоборот, положить их в основу приговора и.т.п.

Эти требования явно не соблюдаются. Милиция, рекламируя свою «успешную» деятельность,ставляет на телевидение принудительно отснятые кадры (нарушение права на собственное изображение), снабжая их комментариями о том, какое преступление совершил задержанный, какими побуждениями руководствовался.

Исходя из принципа презумпции невиновности, средства массовой информации до вынесения обвинительного приговора не вправе именовать обвиняемого (подсудимого) преступником или наносить ему иные оскорбления.

Действующие законодательства устанавливают ответственность за опубликование сведений порочащих личность.

Очевидно в публикациях о преступлении, появляющихся в печати до вынесения приговора необходимы весьма осторожные формулировки, указывающие на предварительный характер публикуемых данных и конечно, ссылки источника информации.

Следственные органы должны нести строгую ответственность за доброкачественность информации передаваемой в печать и воздерживаться от использования печати для оказания давления на суд. В настоящее время опасность состоит в том, что представители следственных органов (а именно они обладают информацией об уголовном деле) в ряде случаев пытаются формировать общественное

мнение до суда, внушая мысль о полной доказанности обвинения до вынесения приговора судом не считается решенным. В ряде случаев обвинение в суде не подтверждается.

Я полагаю, в последние годы СМИ проявляет заинтересованность в конструктивной и доверительной работе с судами – «поставщиками» интереснейших информационных поводов.

Именно по этому вопрос о приведении отношений судов и СМИ в системность состояние встал последнее время со всей остротой. Судебной системой делается большая работа в этом направлении достаточно вспомнить Постановления Пленума Верховного Суда РТ от 31-08-2007 г. «О соблюдении принципа открытости судопроизводства по уголовным делам».

Однако по-прежнему существует комплекс проблем, затрудняющих эффективное взаимодействие судов и прессы, делающих прохождение информации до общества искаженным.

Это прежде всего отсутствие четких правил и критериев для присутствия прессы на судебных заседаниях, недоукомплектованность судов общей юрисдикции пресс секретарями, нехватка юридических знаний у журналистов, незнаний судебной специфики, правил доступа к информации.

Нерешенность этих вопросов приводит к тому, что возникшая между каким-то конкретным судом и изданием частная проблема развивается подобно снежному кому перерастая в системное взаимонепонимание и отталкивание друг от друга.

Вместе с тем судьи и журналисты не всегда в полной мере понимают социальную роль друг друга. Это ведет к узости тематики публикации, жанровому однообразию, чревато дезинформацией граждан, препятствует

формированию их правосознания, зачастую является основной конфликтных ситуаций.

Подобные взаимоотношения тормозит развитие реформы таджикской системы правосудия.

Принципы эффективного взаимодействия судебной системы и СМИ это прежде- всего прозрачность, согласованность и объективность.

Пользуясь случаем я искренне призываю СМИ к послушанием действующих законов.

Для того, что бы не возник в суде вопрос о привлечение к уголовной ответственности и в частности за клевету или оскорбление представителей СМИ необходимо воздержатся от публикаций сведений содержащих государственную тайну, различные призывы к насильственному свержению или изменению конституционного строя, пропаганды войны, вмешательства в личную жизнь граждан и т.п.

Не малую опасность таит в себе и востребованные информации по конкретному уголовному делу в следственных органах республики. Особенно будьте осторожны по делам, когда обвинение доказано ненадежно, применялись недозволенные методы расследования, существует опасность, что обвиняемые в суде от признания откажутся, а другие доказательства сомнительны и противоречивы. Оказывая «медвежью услугу»

виновным (хотя суда над ними еще не было), вы тем самым нарушаете требования ст.20 Конституции РТ « О презумпции невиновности».

Даже будучи дело на стадии рассмотрения в суде вы не вправе предрешать в своих сообщениях результат разбирательства по делу поскольку, таким образом, вы оказываете давления на суд при вынесении решения.

При рассмотрении дел о защите чести, достоинства граждан, а также деловой репутации граждан и юридических лиц суды руководствуются ст. 30 Конституции РТ, ст. 174 Гражданского кодекса РТ, а также Постановлением Пленума Верховного Суда РТ № 8 от 04-06-1992г. «О практике применения судами РТ законодательства по делам о защите чести и достоинства граждан и организации».

Согласно ст. 174 ГК РТ гражданин вправе требовать по суду опровержения порочащих его честь, достоинство или деловую репутацию сведений, если распространивший такие сведения не докажет, что они соответствуют действительности. Правила указанной нормы Гражданского кодекса о защите деловой репутации гражданина соответственно применяются к защите деловой репутации юридического лица.

Наибольший интерес и проблематику представляют споры о защите чести и достоинства и деловой репутации к средствам массовой информации согласно ст. 174 ГК РТ.

Порой безобидная публикация может стать поводом для такого обращения в суд. Поэтому следует проверять достоверность сообщаемой Вами информации и тем самым уважать права и законные интересы граждан и организации.

Гражданин в отношении, которого средствами массовой информации опубликованы сведения, ущемляющие его права или охраняемые законом интересы, имеет право на бесплатное опубликование своего ответа в тех же средствах массовой информации.

Требование гражданина или юридического лица о публикации опровержения либо ответа в средстве массовой информации рассматривается судом в случае если орган массовой информации отказал в такой публикации либо в течение месяца не произвел публикацию, а также в случае его ликвидации.

Если Вы не докажете, что такие сведения соответствуют действительности то лучше всего при обращении гражданина к Вам извинится и опубликовать опровержение. В противном случае Вас ждут судебные тяжбы с возмещением морального вреда.

Љумъабой Толибов,

Директори ОИ «Зарафшон-Таймс»

Моддаҳои тӯҳмат ва таҳқир ҳамчун воситаи маҳдуд кардани фаъолияти журналистон ва ВАО дар Тоҷикистон

Мӯҳтарама иштирокчиёни конференс!

Дар Кодекси Ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон моддаҳои 135 ,(туҳмат), 136 (таҳқир) мавҷуд мебошад, ки ҳар рӯзноманигор ё онеро, ки тавассути ВАО изҳори ақида менамояд, ба андеша водор менамояд .Айни замон дар мо қабул шуда, ки бе ягон таҳлили ҳаматарафа фикру ақидаро ба ҷои факт қабул менамоему танқидро таҳқиру туҳмат арзёбӣ менамоем. Банди 2-и ин моддаҳои номбурда ҳаракатҳои дидаю доништа паҳн кардани маълумоти бардуруғ, ки обрӯю эътибори шахси дигарро паст мезанад ё ба номи некаш нанг меорад ва беадабона , бо алфози кабеҳ паст задани обрӯ ва эътибори шахси дигарро тавассути воситаҳои ахбори оммавиро дар назар дорад. Соли 2007 ба ин моддаҳои қонун илова намудани сомонаҳои интернетӣ мушкилотро дар озодии баён ба воситаи ахбори электронӣ пеш овард. Айни замон аксари онҳое, ки бо ВАО алоқамандӣ доранд, мақоли "аз бало ҳазар"-ро пеша кардаанд. "Ҳар гоҳ, ки дар бораи озодии баён сухан меравад, бо ангушт мешумуранд, ки ана бинед, барои ибрази ақида, озодии сухан, нашр, ҳуқуқи истифодаи воситаи ахбор чӣ қадар кафолат дода шудаасту ҳеҷ касро барои танқид таъқиб намекунанд.

Вале таҷриба акси онро нишон медиҳад. Рӯзноманигорони ҳафтаномаи «Овоза», айни замон МТЖТ, Фарангис Набиева, Муҳайё Нозимова оид ба як сафари ҳунарии сароянда Р.Раҳимова дар Ҷумҳурии исломии Афғонистон дар асоси диски концертиаш ва андешаҳои муштариёни сомонаи интернетӣ бо номи "Райҳона...пи...пи...пи... Афғонистон" мақолаи танқидӣ навиштанд. Он дар ҳафтаномаи "Овоза" нашр шуд. Пас аз чанде дар асоси аризаи шаҳрванд Р.Раҳимова прокуратураи шаҳри Душанбе тибқи моддаҳои 135 қ.2, (туҳмат), 136 қ.2 (таҳқир) КҶ ҚТ нисбат ба муаллифони мақола Фарангис Набиева, Муҳайё Нозимова ва сармуҳаррири "Овоза" Саида Қурбонова парванда оғоз намуда, барои идома додани тафтишот ба прокуратураи ноҳияи Фирдавсӣ ирсол менамоянд. Муфаттиши прокуратураи ноҳияи Фирдавсӣ А. Ғафуров боз як моддаи дигар 144 қ.2 (ғайриқонунӣ ҷамъ ва паҳн намудани маълумот оид ба ҳаёти шахсӣ)-ро илова намуда, бо тасдиқи фикри айбдорӣ парвандаро ба суд фиристод. Баррасии судии парванда 4 моҳ идома ёфт. Натиҷааш он гардид, ки "ҷабрдида" Р. Раҳимова ташаббус бардошта аризаашро пас гирад.

Чаро ин амал рух дод? Ҳамчун ҳимоячии ҷамъиятӣ дар баррасии парванда ширкат варзида, ба маводҳои қазия шинос шуда, ба хулосае омадам, ки ин амал, яъне оғоз намудану ба суд гузарондани парванда танҳо бо мақсади маҳдуд намудани фаъолияти рӯзноманигорон мебошад. Аз мақола маълум буд, ки дар он ягон хел тӯҳмату таҳқир

мушоҳида карда намешавад. Вале муфаттиш меъёрҳои қонунро вайрон намуда, “хулосаи ташхиси забоншиносӣ” гирифта, дар асоси он журналистонро айбдор менамуд. Ташхиси такрорӣ забоншиносӣ, ки дар асоси дархости Ҷимоячӣ сурат гирифт, бегуноҳии рӯзноманигоронро собит намуд. Ҳангоми муурофияи судӣ исбот нашудани гуноҳи рӯзноманигорон сабаби аризаи даъвогиашро пас гирифтани Р. Раҳимова гардид. Зеро ӯ як сабабе буд баҳри музлам намудани рӯзноманигорон. Раисиқунандаи муурофияи судӣ нисбат ба рӯзноманигорон қарори сиёҳқунанда қабул карда наметавонист. Чунки ягон гуноҳи онҳо исбот нашуд. Дар мавриди сафед намудани журналистон обрӯи прокуратура коҳиш меёфт. Аз ин лиҳоз роҳи ягона бо “хушӣ” ҷамъбаст намудани қазия мемонду халос.

Ҳангоми ба маводҳои парванда шинос шудан бисёр далелҳои гувоҳӣ меоданд, ки хилофи талаботи қонун барои айбдор намудани рӯзноманигорон омода шудаанд. . Танҳо аз яқтои он, ки дар саҳифаи 300-и парванда мавҷуд аст, ёдовар мешавам. Айбдоршавандаҳо санаи 5 сентябри соли 2007 барои бегуноҳиашон ва қатъ намудани парванда дар истеҳсолот ариза менависанд. Вале ба аризаи онҳо аллақай 1 моҳ пешакӣ ҷавоб омодааст. Санаи 6 июни соли 2007 муфаттиш посух медиҳад, ки бинобар пурра тасдиқ шудани гуноҳашон аризаи онҳо рад карда мешавад. Ё ин ки дар арафаи тафтишот сароянда Р.Раҳимова дар ҳафтаномаи “Оила “ рӯироси рӯзноманигоронро бо ибораҳои “журналисттарош” “пистаи бемағз”, “расво” ва ғайра таҳқир ва тӯҳмат намуд. Фарангис Набиева, Муҳайё Нозимова, Саида Қурбонова ба прокуратураи генералии ҚТ мууроҷиат намуданд. Бо имзои Сардори раёсати назорати тафтишоти пешакӣ дар мақомоти Прокуратураи Ҷумҳурии Тоҷикистон А.Х. Холмуродов чунин посух мегиранд: «Прокуратураи генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон аризаи дастҷамъонаи Шуморо оиди гуё аз ҷониби Р. Раҳимова таҳқир карда шуданатон мавриди баррасӣ қарор дод. Тибқи талаботи моддаи 121 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон бо моддаҳои 135 (тӯҳмат) ва 136 (таҳқир) КҶ ҚТ тафтишоти пешакӣ ва таҳқиқ гузаронда намешавад, бинобар ин ба шумо лозим аст, ки оиди ин масъала ба тариқи хусусӣ ба суд мууроҷиат намоед.»

Пурсида мешавад, ки барои чи ҳангоми нисбат ба рӯзноманигорон оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ ба ёди касе нарасид, ки дар асоси моддаҳои 135(тӯҳмат) ва 136 (таҳқир) КҶ ҚТ оғоз намудани парвандаи ҷиноятию тафтишоти пешакӣ ва таҳқиқ гузарондан хилофи талаботи қонунгузорӣ мебошад. Ҳатто журналистон расман ба Прокуратураи генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон аризаи дастҷамъона навишта дархост намуда буданд, ки нисбаташон хилофи талаботи қонун парванда оғоз карда шудаасту аризаи Р.Раҳимова бояд тавассути суди шаҳрвандӣ мавриди баррасӣ қарор дода шавад. Вале аризаи рӯзноманигорон ба парвандаи ҷиноятӣ ҳамроҳ карда шуд. Дар парвандаи дар боло номбаршуда мактуби иҷроқунандаи вазифаи прокурори шаҳри Душанбе С.С. Маҳсиддинов мавҷуд мебошад, ки барои гузарондани тафтишоти пешакӣ бевосита супориш медиҳад. Агар оид ба ин моддаҳои қонун парванда оғоз карда шавад, имкон дорад ҳар рӯз даҳҳо парванда мавриди санҷишу баррасии судӣ қарор гирад. Зеро ҳар соату ҳар рӯз метавон дар маҳалла ё ёгон ҷои ҷамъиятӣ шоҳиди ҳамдигарро тӯҳмату таҳқир намудани шахсони алоҳида гардӣ. Тарзи қабулу банду баст шудани моддаҳои номбаршуда шаҳодат медиҳад, ки онро метавонанд ба ҳар як ҳодиса

алоқаманд карда, мавқеи мақомоти тафтишотию судиро гӯё дар объективона баррасӣ намудани ҳодиса нишон диҳанд.

Барои он ки ақида ба таври умумӣ иброз нашавад, аз ҳодисаи дигаре, ки бевосита иштирокчиаш будам ёдовар шуданиам. Дар бораи прокурори ноҳияи Айнӣ, ки он вақт вазифаи мудирӣ шӯъбаи ҳуқуқи ҳукумати ноҳияро ба ӯҳда доштам, дар рӯзномаи "Минбари халқ" бо номи "Прокурори муштзӯр", "Пуштибонҳои прокурори муштзӯр киҳоанд?", "Садои мардум" "Моро ки ҳимоя мекунад?" мақолаҳои танқидӣ чоп намудам. Пас аз гузаштани 4 моҳ нисбат ба ман бо 3 моддаи КҶ ҚТ бе ягон асос парвандаи ҷиноятӣ оғоз намуданд. Бо дастур (санксия) ҳамон прокуроре, ки мавриди танқид қарор дода будам, маро шабона ба ҳабс гирифтанд. Дар рафти тафтишот нисбат ба ман 3 маротиба парвандаи ҷиноятӣ оғоз карда, бинобар набудани аломати ҷиноят дар истеҳсолот қатъ карда шуд. Мехостанд тибқи 11 моддаи КҶ ҚТ аз қабилӣ нигоҳ доштани яроқ, одамдӯздӣ, таҷовуз ба номус, кушиши таҷовуз ба номус, суиистифода аз ваколати мансабӣ, монеъ шудан ба рафти тафтишоти пешакӣ ва ғайра гунаҳкор намоянд.

Ниҳоят маро бо 3 моддаи КҶ ҚТ 237 қисми 2(авбошӣ), (Дар рӯзи равшан, дар ҳузури нафарони зиёде шахсе, ки баъдтар "ҷабрдида" ном гирифт, бе ягон сабаб маро дашном доду ман даҳони ӯро бо дастам пушондам. Ин ҳаракати ман авбошӣ ном гирифт) 147 қисми 2(вайрон намудани дахлнопазирри манзил), (Дар деҳаи Ҳавзаки болои шаҳри Панҷакент бо иҷозати соҳибони хона вориди манзилгоҳашон шудаму онҳо бо оши палов маро зиёфат карданд. Ин амалро вайрон намудани дахлнопазирри манзил ном бурданд.), 316 (баромадан аз ҳадди ваколатҳои мансабӣ, (Бо супориши раиси ноҳия ҳамчун мудирӣ шӯъбаи ҳуқуқ аризаро мавриди санҷиш қарор додам, вале иҷро намудани супориши раиси ноҳияро баромадан аз ҳадди ваколатҳои мансабӣ арзёбӣ намуданд.) айбдор намуда, парвандаро барои баррасии судӣ ирсол намуданд. Коллегиаи судӣ оид ба баррасии парвандаҳои ҷиноятӣи суди вилояти Суғд маро дар содир намудани ҷиноятҳои дар моддаҳои зикршуда гунаҳкор дониста 2 сол аз озодӣ бо нигоҳ доштан дар муассисаи иттиҳоти низомаш умумӣ ҳукм кард. Дар бораи чи тавр қабул шудани ҳукми суд дар ноҳияи Шаҳристон танҳо аз як чиз ёдовар шуданиам. Дар маводҳои парванда, дар маҷлиси судӣ зикр мешуд, ки гуё ман "ҷабрдидаро" ба сару рӯяш зада бошам. Хулосаи комиссияи судию тиббӣ бошад, гувоҳӣ медод, ки паси сари ҷабрдида осеб дидааст. Дар маҷлиси судӣ ҳатто ба ҳамин масъала баҳои ҳуқуқӣ надода муайян накарданд, ки чи хел ман ба сару рӯи ӯ мезанаму паси сараш ҷароҳат мебинад? Ба коллегиаи судии Суди Олии ҚТ оид ба баррасии парвандаҳои ҷиноӣ ариза навиштам. Санай 11 октябри соли 2005 коллегиаи судии Суди Олии ҚТ маро тибқи 2 модда сафед намуда, танҳо ҳаракатҳои маро аз моддаи 237 қисми 2(авбошӣ), ба моддаи 136 (таҳқир) КҶ ҚТ банду баст намуд, тибқи талаботи ин модда 136(таҳқир) як сол шартан аз озодӣ маҳрум намуда, як рӯзи дар ҳабс нишастани маро ба 3 рӯз баробар карда, мӯҳлати ҷазоро иҷрошуда ҳисобида, қарор кард, ки таъҷилан аз ҳабс озод карда шавам. Дар асоси нишондоди моддаи 356 КМ ҚТ мебоист пас аз ин қарори коллегиаи судии Суди Олии ҚТ дар мӯҳлати 24 соат аз ҳабс озод карда мешудам. Вале Прокурори генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон эътироз оварду маро хилофи талаботи қонун боз нигоҳ доштанд. Санай 28 ноябри соли 2005 раёсати Суди Олии ҚТ эътирози Прокурори генералии

Ҷумҳурии Тоҷикистонро мавриди баррасӣ қарор дода, таъиноти коллегияи судии Суди Олии ҶТ-ро бетағйир гузошта, қарор кард, ки ҳатман аз ҳабс озод карда шавам. Вале ин қарори раёсати Суди Олии ҶТ низ иҷро карда нашуд. Маро боз нигоҳ доштанд. Танҳо вақте, ки ташкилотҳои байналхалқӣ ва дохилии кишвар оид ба дифоъ аз ҳуқуқи рӯзноманигорон дар бораи ин беадолатӣ ба таври қотеона талаб карданд, маро аз ҳабс озод намуданд.

Ҳамин тавр маро лозим омад, ки барои ошкорбаёнӣ бе ягон гуноҳ 8 моҳ паси панҷара нишаста, имрӯз дар назди қонун гуё нишондоди дар моддаи 136 КҶ ҶТ-ро содир карда бошам, гунаҳкорам. Пас аз озодӣ 7 маротиба ба Пленуми судии Олии ҶТ муроҷиат намудам, ки маро сафед намоянд. Чунки на касеро таҳқир кардааму на дар бораи ягон касро таҳқир карданам аризаи ҷабрдида мавҷуд аст. Мувофиқи банди 9-и қарори Пленуми Суди Олии ҶТ таҳти рақами 1 аз 4 июли соли 1992 "Дар бораи ҳукми судӣ" дар ҳолати набудани аризаи дахлдори ҷабрдида дар алоқамандии моддаи 136 (таҳқир) парванда дар истеҳсолот қатъ карда мешавад. Ҳамон рӯзе, ки маро 2 сол аз озодӣ маҳрум карда буданд, дар асоси ҳамин қарори Пленуми Суди Олии ҶТ парвандаи нисбат ба ҳамсарам оғоз намударо бинобар набудани аризаи дахлдори ҷабрдида дар истеҳсолот қатъ намуданд.

Аммо ин нишондоди қонун нисбат ба ман амалӣ нашуда истодааст. Ҳар дафъа, бе ягон асос аризаҳои ман рад карда мешаванд. Эҳтимол, аз он сабаб бошад, ки сафед намудани ман барои дигарон дар ҷуброни зарари моддию маънавӣ ва бегуноҳ паси панҷара кашида шуданам, проблемаҳои зиёд пеш меорад. Ҳамин тавр моддаҳои 135 ,(тӯҳмат), 136 (таҳқир) Кодекси Ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон сабабгори асосии худмаҳдудкунӣ (худсензура), боиси ба сарчашмаҳои иттилоотии беруна рӯй овардан, бештар умумигӯии рӯзноманигорон мебошад. Ду ҳодиса, ки дар боло ёдрас намудам, ба ин фикр мисол шуда метавонанд.

Акмал Неъматов,

Номзади илмҳои ҳуқуқ, ҳуқуқшиноси ИҶ «Хома»

Вопросы защиты чести и достоинства человека в законодательстве РТ о СМИ и механизмы их реализации

Выбор настоящей проблематики в качестве темы доклада не случаен, ибо на сегодняшний день практика Таджикистана показывает, что она приобрела особую актуальность и остроту. От правильного подхода решения этой проблемы в юридической науке Таджикистана, зависит правильное формирование института защиты чести и достоинства человека.

В двойне свою актуальность она приобретает, когда настоящая проблематика рассматривается в рамках деятельности средств массовой информации (СМИ) или непосредственно связано с ним. Значимость обусловлена массовым характером распространения информации порочащих, честь и достоинства. Массовость определяется неограниченным кругом лиц, среди которых распространяется информация и неограниченностью территорий, на котором она распространяется. Ряд прецедентов касающихся вопросов защиты чести и достоинство в судебном порядке и выдвинутых исков против средств массовой информации (Райхона Рахимова против Овозы,..) вынуждают нас рассмотреть природу чести и достоинства человека, ее отражение в законодательстве о СМИ, а также механизмы их защиты цивилизованным путем.

Прежде, чем рассмотреть тему доклада хотелось бы немного остановиться на вопросе отнесения чести и достоинства к объекту регулирования отрасли права. Традиционно, честь и достоинство являясь основной составляющей личных неимущественных отношений, выступает объектом гражданско-правового регулирования. Так, А.Н. Гусев пишет, что самостоятельную группу отношений, входящих в предмет гражданско-правового регулирования, составляют, такие неотчуждаемы права и свободы человека, к которым относятся жизнь и здоровье, достоинство личности, личная неприкосновенность, честь и доброе имя и др.¹

Защита чести и достоинства человека на современном этапе занимает центральное место в действующем законодательстве республики. Это обусловлено естественно-правовой природой чести и достоинства человека и приоритетным направлением деятельности государства в гарантии и защиты прав и свобод человека и гражданина. Конституция Таджикистана гласит, что человек, его права и свободы являются высшей ценностью. Жизнь, честь и достоинство, и другие естественные права человека неприкосновенны (ст.5).

Вопросы защиты чести и достоинства человека не обошли внимание и законодательства республики о средствах массовой информации. В соответствии с этим законодательством она ставит основной целью обеспечения прав человека на поиск, получение и распространение информации. Соответственно в этом процессе возникает ситуации связанные с распространением информации, которые прямым или иным образом касаются вопросов чести и достоинства. Здесь важно определить границы свободы слова в распространении информации порочащих честь и достоинства

человека. Эта граница определяется Закона РТ «О печати и других средствах массовой информации», которая гласит, что запрещается и преследуется законами использование средств массовой информации в целях вмешательства в личную жизнь граждан, опубликование заведомо ложной информации, клеветнических и провокационных сведений посягающих на честь и достоинства человека (ч.2. ст.6).²

Наряду с Конституцией, законодательством о СМИ, отрасли законодательства также предусматривают защиту чести и достоинства и более конкретизируют в своих нормах содержание статьи 5 Конституции республики или же применяются в отношении защиты чести и достоинства в средствах массовой информации. Так, одно из ведущих мест занимает отрасль гражданского права. Выше уже упоминалось положения о том, что честь и достоинства являясь неотъемлемой частью личных неимущественных отношений, составляет предмет гражданско-правового регулирования. Соответственно, нормы гражданского права касающихся защиты чести и достоинства нашли отражение в отрасли гражданского законодательства, в частности его кодифицированной формы – Гражданского кодекса. Так, ст. 174 ГК РТ гласит, что гражданин вправе требовать по суду опровержения порочащих его честь, достоинство или деловую репутацию, если распространивший такие сведения не докажет, что они соответствуют действительности. Другой пример, когда вопросы защиты чести и достоинства, в частности в средствах массовой информации может составлять предмет уголовного права. Только в особых случаях, в силу общественно-опасного характера нарушений в области чести и достоинства, они могут выступать предметом правового регулирования настоящей отрасли права. Например, ст. 135 и 136 Уголовного кодекса РТ, предусматривающее уголовную ответственность за клевету и оскорбление. Из вышеизложенного можно прийти к заключению, что государство на правовом поле обеспечило, гарантию защиты чести и достоинства, включая и в области средств массовой информации.

Другой момент может ли, в состоянии ли государство обеспечить цивилизованную реализацию основных моментов законодательства по защите чести и достоинства, в частности в области средств массовой информации. Здесь по середине проблематики стоит проблемы правоприменительной деятельности норм по защите чести и достоинства в средствах массовой информации. От того, как будут реализованы нормы в области чести и достоинства, какими путями, и в какой форме будет реализовано это защита, зависит формирование самого института защиты чести и достоинства, построение действительно правового государство и становление гражданского общества.

Анализ законодательства и практика Таджикистана показывает, что защита чести и достоинства в области средств массовой информации осуществляется в трех формах: 1) в форме опровержения сведений порочащих честь и достоинство человека в тех же СМИ в которых было опубликовано сведения; 2) защита в судебном порядке на основе гражданского судопроизводства, который относится к наиболее цивилизованным механизмам защиты чести и достоинства; 3) защита в судебном порядке на основе уголовного судопроизводства, наиболее распространенная форма в Таджикистане.

Опровержение сведений порочащих честь и достоинства человека, как форма защиты является наиболее распространенной формой. Эффективность этой формы зависит от способов и доказательной части самого опровержения, и она не обеспечено государственно-правовыми средствами принуждения. Здесь отношения между лицом распространившим сведения и лицом в отношении которого распространено сведения носят полемический характер. Эти отношения регулируются больше нормами морали, нежели чем правом. В этих отношения государство законодательно закрепляет право

человека на опровержение, а доказательство ложности или правдивости сведений лежит на обеих сторонах.

Вторая форма тоже схожа с первой формой, но с той разницей, что здесь уже государство больше вовлечено в эти отношения, и здесь возможно применение мер государственного принуждения (например, возмещение причиненного морального вреда (ч. 6 ст. 174 ГК РТ). Защита чести и достоинства в гражданском судопроизводстве относится наиболее цивилизованным и эффективным способом. Она наиболее либеральная и распространенная форма защиты чести и достоинства (например, Мирсаидов против Джонона Икрами и газеты «Тоҷикистон»). Она происходит путем гражданского судопроизводства, на основе ст. 174 ГК РТ в соответствии с принципом состязательности сторон по вопросу доказывания.

Другая форма, наиболее радикальная форма защиты чести и достоинства, часто применяемая в республике. Обращение граждан к этой форме защиты обусловлено рядом социальных факторов. Во-первых, это низкой правовой грамотностью населения и не осведомленностью о других формах защиты чести и достоинства. Во-вторых, низким правовым сознанием, т.е. вера в эффективность именно этой формы защиты. В-третьих, самая радикальная – это сознательное обращение к этой форме с целью морально-психологического подавления. При разрешении дела о защите чести и достоинства в уголовном судопроизводстве обязательно необходимо доказать наличие самого вреда, то есть нанесения урона чести и достоинства, которое было направлено на уменьшение престижа. Кроме того, обязательно стоит указать на неправомерные действия или бездействие причинителя вреда, причинную связь между неправомерными действиями, бездействием и моральным вредом, а также вину причинителя вреда.¹ Это форма является не устойчивой, ибо она может постепенно перейти в гражданско-правовую форму защиты, или просто она может закончиться примирением т.е. возвращение на исходную точку (таким образом закончилась дело Райхона Рахимова против газеты Овоза, а именно примирением сторон).² В целом на современном этапе уже некоторые страны отказались защиты чести и достоинства уголовно-правовыми средствами (например, Армения). Применение такой практики в Таджикистане крайне противоречиво, что опять же здесь проблематика упирается на такие важные вопросы, как высокая правосознание, правовая грамотность и культура граждан.

Другая проблема в области защиты чести и достоинства в средствах массовой информации является несовершенство правоприменительной деятельности и выборочное применение законов в отношении тех или иных социальных слоев. В некотором отношении несовершенство правоприменительной деятельности государственных органов обусловлено противоречием и несовершенством взаимодействие между законодательными и правоприменительными актами. Так, например Постановление пленума Верховного суда положению уголовного законодательства. На сегодняшний день Постановление Пленума Верховного суда не то, что не соответствует, она прямым образом не совпадает. Причина заключается в следующем, Постановление Пленума Верховного суда было принято на основе Уголовного кодекса 1961 года. После принятия Уголовного кодекса Республики Таджикистан, Постановление не то, что не было заменено, а в целом даже не внесено соответствующие изменения и дополнения, с целью привести основные положения Постановления Пленума Верховного суда к действующему Уголовному кодексу.

Таким образом, защита чести и достоинства в области средств массовой информации имеет законодательную основу, требующих своего совершенствования. Но, каким образом она должна быть реализовано на практике это другой вопрос, от которого

зависит развития не только одного из институтов гражданского общества, как СМИ и в целом формирования и дальнейшего развитие института защиты чести и достоинства в рамках той или иной отрасли права. Если прибегнуть крайней форме защиты, а именно уголовно-правовой она приобретет карательные свойства. Следует больше обратить внимание к гражданско-правовой форме, что даст защиты чести и достоинства качество цивилизованности и справедливости.

Иноят Иноятлов,

адвокати ваколатдор

Масъалаҳои татбиқи қонунгузорӣ дар соҳаи ВАО дар таҷрибаи ҳуқуқтатбиқкунӣ

Мӯҳтарам иштирокчиён!

Ман мехостам, ки дар ин маърузаи муфассали ҳеш диққати Шуморо ба масъалаи татбиқи қонунгузорӣ оид ба ҳимояи шаъну шараф ва эътибори корӣ нисбати воситаҳои ахбори омма ва намояндагони онҳо ҷалб намоям. Андешаву пешниҳодҳое, ки дар маърузаи мазкур пешниҳод мешаванд, бевосита аз таҷрибаи ҳафтсолаи охири ҳуқуқҳимоякунандаи ман ҳамчун адвокат сарчашма мегиранд ва бевосита аз таҳлилу мушоҳидаҳои ман иборат мебошанд. Умуман масъалаи татбиқи қонунгузорӣ оид ба ҳимояи шаъну шараф ва эътибори корӣ дар маҷмӯъ масъалаи мураккаби ҳуқуқӣ буда, миёни олимони ва ҳуқуқҳимоякунандагон андешаҳои гуногунро ба миён овардааст. Махсусан, вақте, ки сухан дар атрофи татбиқи қонунгузори оид ба ҳимояи шаъну шараф ва эътибори корӣ нисбати воситаҳои ахбори омма ва намояндагони онҳо меравад, ин масъала боз ҳам мураккабтар ва гуногунмазмун мегардад.

Масъалаҳои татбиқи қонунгузорӣ оид ба ҳимояи шаъну шараф ва эътибори корӣ нисбати воситаҳои ахбори омма ва намояндагони он яке аз мушкилоти мураккаби амалияи имрӯзаи ҳуқуқтатбиқкунии Тоҷикистон мебошад. Аз таҳлили дуруст ва ба танзимдарории яхелаи ҳуқуқии ин масъала, аз бисёр ҷиҳат дар амалия татбиқ шудани ҳуқуқу озодиҳои шаҳрвандон вобаста мебошад. Ҳарчанд, ки дар соҳаи ба танзимдарории ҳуқуқии ҳимояи шаъну шараф ва эътибори корӣ имрӯз дар Тоҷикистон санадҳои зарурии ҳуқуқӣ, аз қабилӣ Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи матбуот ва дигар васоити ахбори омма», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи телевизион ва радиоишунавонӣ», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи итилоот», ва ғайраҳо қабул гардида бошад ҳам, вале ҳануз дар сатҳи қонунгузорӣ ҳам мушкилот ва муҳолифатҳои ҷиддӣ мавҷуд мебошанд. Албатта ин мавзӯи баҳси дигар буда, таҳлили алоҳидаро талаб мекунад.

Дар баробари ин, таҷрибаи имрӯза нишон медиҳад, ки мақомоти ҳуқуқтатбиқкунанда меъёрҳои ҳуқуқии амалкунандаро низ дар соҳаи ҳимояи шаъну шараф ва эътибори корӣ на ҳама вақт дуруст ва яхела татбиқ менамоянд. Таҷрибаи панҷ соли охир нишон медиҳад, ки нисбати воситаҳои ахбори омма ва намояндагони онҳо бо даъво дар хусуси ҳимояи шаъну шараф, эътибори корӣ ва руёнидани зарари маънавӣ муроҷиат кардан ба як «анъана»- и ғайрирасмӣ мубаддал гардидааст. Дар бисёр маврид даъвогарон даъвоёшонро аз ҷиҳати ҳуқуқи мувофиқи муқаррароти қонунҳои Тоҷикистон ва санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ эътироф ва ба тасвиб расонидаи он, асоснок накарда, оиди вайрон гардидан ё поймол шудани ҳуқуқҳои ба меъёри мушаххаси ҳуқуқи

моддӣ ишора накарда, далелҳои бозътимод ҳамъ наоварда, даъвоҳои рӯяки мекунанд. Махсусан дар солҳои охир пешниҳод намудани аризаҳои даъвогӣ нисбати воситаҳои ахбори омма ва намояндагони он оиди руёнидани садҳо ҳазор сомони зиёд шуда истодаанд.

Пеш аз ҳама бояд қайд кард, ки дар амалияи ҳуқуқтатбиқкунии чанд соли охир вобаста ба баррасии парвандаҳо бо иштироки воситаҳои ахбори омма ва намояндагони он дар бораи Ҷимояи шаъну шараф, эътибори қори ва руёнидани зарари маънавӣ таҷрибаи яхелаи ҳуқуқтатбиқкунӣ вучуд надорад. Амалия нишон медиҳад, ки на ҳама вақт парвандаҳои мазкур аз тарафи мақомоти ҳуқуқтатбиқкунанда дуруст мутобиқи талаботи қонун ҳалу фасл карда мешаванд, ки ин боиси андешаҳои гуногун миёни намояндагони воситаҳои ахбори омма мегарданд. Парвандаҳо на ҳама вақт дуруст ва яхела мутобиқи мазмуни ҳақиқии қонунҳо ҳал карда мешаванд, ки ин боиси нигаронии ҳам даъвогарон ва ҳам ҷавобгарон шудааст. Бешубҳа, муқаррароти Қарори Пленуми Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи аз тарафи судҳо татбиқ намудани қонунгузорӣ оиди Ҷимояи шаъну шараф, эътибори қорӣ шаҳрвандон ва ташкилотҳо» аз 4.06.1992 сол алақай кӯҳна шуда, муҳолифи Кодекси граждани ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ мебошад ва зарур аст, ки бо дарназардошти шароити имрӯза нав карда шавад.

Албатта, ман дар ин маърӯзаи муфассал наметавонам, ки ҳамаи мушкилоти вучуд доштаре дар ин соҳа мавриди таҳлил қарор диҳам, вале кӯшиш менамоем, ки диқати шуморо ба он масъалаҳои ҷалб намоям, ки имрӯз аҳамият муҳими амалӣ доранд.

Якум, Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон озодии суханро ҳамчун яке аз озодиҳои асосии инсон кафолат додаст. Мутобиқи моддаи 30 Конститутсия, ба ҳар кас озодии сухан, нашр, ҳуқуқи истифодаи воситаҳои ахбор кафолат дода мешавад. Мувофиқи моддаи 2 Қонун «Дар бораи матбуот ва дигар васоити ахбори омма», матбуот ва дигар воситаҳои ахбори омма дар Тоҷикистон озоданд. Ҳар як шаҳрванди ҷумҳурӣ ҳуқуқ дорад фикру ақидаашро озодона баён кунад, онҳоро дар ҳар шакл дар матбуот ва дигар воситаҳои ахбори омма интишор намояд. Аз мазмуни ин меъёрҳои ҳуқуқи чунин бармеояд, ки шахс барои изҳори ақида намудану андеша баён кардан озод аст. Пас, агар мо мантиқан мазмуни ин меъёрҳои ҳуқуқиро таҳлил кунем, чунин бармеояд, ки андеша ва ё худ фикру ақидаро мавриди санҷиш қарор додан қомилан ғайриимкон мебошад, чунки мундариҷаи онро факту далел ташкил намедиҳад. Мутаасифона, дар таҷрибаи ҳуқуқтатбиқкунии ин ҳолатҳои бо конститутсия ва қонун муқаррар гардида на ҳама вақт аз тарафи мақомоти ҳуқуқтатбиқкунанда ба назар гирифта мешаванд. Чунончи, ҳангоми баррасии парвандаи граждани бо даъвои У. Мирсаидов нисбати Ч. Икромӣ ва ҳафтаномаи «Тоҷикистон» соли 2005 ҳолатҳои дар мақола мавҷуд будани изҳори ақида оиди қори илмӣ ва ҳамчунон муҳоҳисаи илмӣ ба назар гирифта нашудааст.

Дуюм, ҳангоми баррасии парвандаҳои граждани дар бораи Ҷимояи шаъну шараф ва эътибори қорӣ бо иштироки васоити ахбори омма ва намояндагони онҳо, мақомоти ҳуқуқтатбиқкунандаро зарур аст, ки муқаррароти Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистонро ҳатман ба назар гирифта, ҳамчун сарчашмаи асосии ҳуқуқи татбиқ намоянд. Махсусан,

ба андешаи ман, он меъёрҳои ҳуқуқии конституционӣ, ки бевосита фаъолияти ҳуқуқии воситаҳои ахбори омма ба танзим мебарорад, бояд, ки мавриди эътибор қарор дода шаванд. Дар ин маврид, зарур аст, ки ба масъалаи «ҳуқуқи танқид қардан» таваҷҷӯҳи хоса намоем. Бояд қайд кард, ки ҳуқуқи танқид қардан яке аз ҳуқуқҳои асосӣ ва ҳам ӯҳдадори касбии касбии рӯзноманигорӣ мебошад. Чунки, ҳам Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҳам санадҳои байналмилалӣ, ки Тоҷикистон онҳоро қабул ва ба тасвиб расонидааст, ин ҳуқуқро ба рӯзноманигорон пурра кафолат додаанд. Дар моддаи 10 Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ гардидааст, ки Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон эътибори олии ҳуқуқи дорад ва меъёрҳои он мустақиман амал мекунад. Қонунҳо ва дигар санадҳои, ки хилофи конституцияанд, эътибори ҳуқуқӣ надоранд. Давлат ва ҳамаи мақомоти он, шахсони мансабдор, шахрвандон ва иттиҳодияҳои онҳо вазифадоранд Конституция ва қонунҳои ҷумҳуриро риоя ва иҷро намоянд. Дар моддаи 30 Конституцияи Тоҷикистон бошад аниқ пешбинӣ шудааст, ки сензураи давлати ва таъқиб барои танқид манъ аст. Аз ин рӯ, ман фикр мекунам, ки мақомоти ҳуқуқатбиқкунандаро зарур аст, ки ҳангоми баррасии чунин парвандаҳо дар байни танқид ва таҳқир фарқияти ҷиддӣ гузошта, тафовути байни онҳоро аниқ дар қарорҳои худ нишон диҳанд. Чунинчи, ҳангоми баррасии парвандаи ҷинояти нисбати рӯзноманигорон Қурбонова С. Набиева Ф. ва Нозимова М. соли 2007 мақомоти ҳуқуқатбиқкунанда ба масъалаи тафовути байни танқид ва таҳқир аҳамияти дуруст надодаанд, ки ин минбаъд боиси кашмакашиҳои тӯлонии судӣ гардид. Ҳарчанд, ки парвандаи номбурда характери баҳси гражданиро дошта, бояд, ки дар доираи мурофиаи граждани баррасӣ мегардид, вале он бо тартиби мурофиаи ҷинояти баррасӣ гардид, ки ин ҳолат ҳам ба назари ман мувофиқи муқаррароти қонунгузори амалкунандаи Тоҷикистон набуд. Чунки, мутобиқи моддаи 11 Кодекси граждани, ҳифзи ҳуқуқҳои граждани вайронгардида ва ё мавриди баҳс қарор дошта аз ҷониби суд ба амал бароварда мешавад.

Сеюм, мақомоти ҳуқуқатбиқкунанда ҳангоми баррасии парвандаҳои граждани оиди ҳимояи шаъну шараф ва эътибори қарӣ бо иштироки воситаҳои ахбори омма ва намояндагони он, ба хусусиятҳои хоси фаъолияти рӯзноманигорӣ аҳамият намендиҳанд ва махсусияти касби рӯзноманигориро ба назар намегиранд. Бояд қайд кард, ки қонунгузори амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи матбуот ва дигар воситаҳои ахбори омма» (аз 14.12.1990 сол) асосҳои ҳуқуқии фаъолияти васоити ахбори омма ба танзим даровардааст. Дар бисёр мавридҳо аз тарафи мақомоти ҳуқуқатбиқкунанда ҳангоми баррасии парвандаҳо бо иштироки воситаҳои ахбори омма ва намояндагони онҳо муқаррароти ин қонун вобаста ба ҷанбаҳои хоси фаъолияти рӯзноманигорӣ ба эътибор гирифта намешаванд ва ба муқаррароти ин қонун аз ҷиҳати ҳуқуқи баҳои дуруст дода намешавад.

Амалияи имрӯза нишон медиҳад, ки мафҳумҳои «сарчашмаи ахбор» (моддаи 31 Қонун «Дар бораи матбуот ва дигар васоити ахбори омма»), «мавридҳои махсуси фош нақардани ахбор» (моддаи 29 Қонун «Дар бораи матбуот ва дигар васоити ахбори омма»), «мавридҳои озод қардан аз ҷавобгарӣ барои паҳн қардани маълумоти бардурӯғ» (моддаи 35 Қонун «Дар бораи матбуот ва дигар васоити ахбори омма») аз тарафи мақомоти ҳуқуқатбиқкунанда қариб, ки мавриди татбиқ ва таҳлили ҳуқуқӣ

қарор дода намешаванд. Мисол, ҳангоми баррасии парвандаи ҷинояти нисбати рӯзноманигорон Қурбонова С., Набиева Ф. ва Нозимова М. мақомоти ҳуқуқтатбиққунанда ба масъалаи «сарчашмаи ахбор» аҳамияти дурусти ҳуқуқи надоданд ва онро пурра ва ҳаматарафа таҳлил накардаанд. Аз маводҳои парвандаи мазкур дида мешавад, ки рӯзноманигорон фикру андешаҳои хонандагони сайти интернетии www.clips.mynet.tj ҳамчун иқтибос, яъне сарчашмаи ахбор истифода бурда, дар мақолаашон ҷой додаанд, аз ин рӯ барои изҳори андешаи хонандагони сайти мазкур масъулият надоштанд. Аз ин рӯ, аз бисёр ҷиҳат аз ҳалли дурусти ин масъала тақдирӣ касбу кори рӯзноманигорӣ ҳам вобастагӣ дорад.

Чаҳорум, ҳангоми баррасии парвандаҳо дар хусуси ҳимояи шаъну шараф ва эътибори корӣ дар суд, ба масъалаи характер ва намуди маълумоти паҳншуда низ аҳамияти ҷиддӣ дода намешавад. Чунончи, банди 3 моддаи 174 Кодекси граждани аниқ нишон додаст, ки дар он мавриде, ки «маълумоти ҳалалдорқунандаи ҳуқуқу манфиатҳои қонунии шаҳрвандон» дар матбуот нашр ва паҳн гардида бошад, пас баҳси ба миён омадари бо роҳи нашр намудани ҷавоб дар ҳуди ҳамон воситаи ахбори омма ҳал кардан мумкин аст. Чи тавре, ки дар боло алақай қайд намудам, мутобиқи банди 3 моддаи 174 Кодекси граждани, шаҳрванде, ки воситаҳои ахбори умум дар хусуси ӯ маълумоти ҳалалдорқунандаи ҳуқуқ ё манфиатҳои бо қонун ҳифзшавандаашро нашр кардаанд, ҳақ дорад дар ҳамон воситаҳои ахбори умум ҷавоби худро нашр кунад. Дар баробари ин, қонунгузор дар ҳуди ҳамин моддаи 174 Кодекси граждани нишон медиҳад, ки дар кадом мавридҳо мумкин аст, ки бо даъво дар бораи ҷуброни зарари маънави муроҷиат бояд кард? Мутобиқи банди 6 моддаи 174 Кодекси граждани, шаҳрванде, ки дар хусуси ӯ маълумоти пастзанандаи шаъну шараф ё эътибори кориаш паҳн гардидааст, ҳақ дорад дар баробари раддияи чунин маълумот ҷуброни зиёни маънавии аз паҳн кардани онҳо расидари низ талаб намояд. Аз мазмуни ин меъёри ҳуқуқи моддӣ бармеояд, ки қонунгузор дар байни ду намуд маълумот тафовут гузоштааст: яқум, «маълумоти ҳалалдорқунандаи ҳуқуқ ё манфиатҳои бо қонун ҳифзшаванда», дуюм «маълумоти пастзанандаи шаъну шараф ё эътибори корӣ». Аз ин рӯ, ман фикр мекунам, ки мақомоти судиро зарур аст, ки ҳангоми баррасии баҳсҳо ба ин тафовути ҷиддӣ бо қонун пешбинишуда аҳамияти махсус диҳанд.

Панҷум, дар баробари ин, мақомоти ҳуқуқтатбиққунанда ҳангоми баррасии парвандаҳо дар бораи ҳимояи шаъну шараф ва эътибори корӣ нисбати намояндагони ВАО, ба масъалаи наشري ҷавоб ё раддия низ на ҳама вақт аҳамияти дуруст медиҳанд. Зеро, ки мувофиқи банди 4 моддаи 174 Кодекси граждани, талаби шаҳрванд ё шахси ҳуқуқиро дар мавриди наشري раддия ё ҷавоб дар воситаи ахбори умум дар сурате суд баррасӣ мекунад, ки мақоми ахбори умум наشري онро рад кунад, ё дар давоми як моҳ нашр накарда ва ё барҳам дода шуда бошад. Бояд қайд кард, ки қонунгузори амалқунандаи Тоҷикистон наشري ҷавоб ё раддияро ҳамчун яке аз усулҳои тосудии ҳалли баҳси байни васоити ахбори омма ва шаҳрванд (ё ташкилот), ки дар хусуси ӯ маълумоти нодуруст нашр гардидааст, пешбинӣ намудааст. Чунин муқаррарот бевосита аз мундариҷаи банди 3 моддаи 174 Кодекси граждани, моддаи 24 Қонун «Дар бораи матбуот ва дигар васоити ахбори омма» бармеояд. Мутобиқи банди 3 моддаи 174 Кодекси граждани, шаҳрванде, ки воситаҳои ахбори умум дар хусуси ӯ маълумоти ҳалалдорқунандаи ҳуқуқ

ё манфиатҳои бо қонун ҳифзшавандашро нашр кардаанд, ҳақ дорад дар ҳамон воситаҳои ахбори умум ҷавоби худро нашр кунанд. Аз ин рӯ, ман фикр мекунам, ки мақомоти судиро зарур аст, ки пеш аз ба истеҳсолоти судӣ қабул кардани аризаи даъвогӣ оиди Ҳимояи шаъну шараф ва эътибори корӣ бояд муқаррар намоянд, ки оё тартиби пеш аз судии ҳал гардидани баҳс, яъне наشري ҷавоб ё радиё риёя гардидааст ё не? Ба андешаи ман, муқаррар кардани ин ҳолат аҳамияти муҳим дошта, метавонад пеши роҳи минбаъдаи кашмакашиҳои тӯлонии судиро гирад. Мисол, Ҳангоми баррасии парвандаи гражданин бо даъвои КВД «Роҳи Оҳан» нисбати ҳафтаномаи «Тоҷикистон» соли 2005 дар бораи Ҳимояи шаъну шараф ва эътибори корӣ ва руёнидани зарари маънавӣ аз тарафи мақомоти ҳуқуқтатбиқкунанда (суд) ба масъалаи наشري саривақтии ҷавоб ё радиё аҳамияти дуруст дода нашуда буд.

Шашум, амалияи ҳуқуқтатбиқкунӣ нишон медиҳад, ки Ҳангоми баррасии парвандаҳо оид ба Ҳимояи шаъну шараф ва эътибори корӣ нисбати воситаҳои ахбори омма ва намояндагони он судҳо воситаи ахбор оммаро ва ё намояндаи онро ӯҳдадор менамоянд, ки маълумоти паҳншударо рад намуда «узр ё худ бахшиш» пурсанд. Зимнан, бояд қайд кард, ки қонунгузори амалкунандаи Тоҷикистон дар ягон меъёри ҳуқуқии амалкунанда оиди «узр ё худ бахшиш» ягон муқаррарот пешбинӣ накардаанд. Аз ин рӯ, ман фикр мекунам, ки аз тарафи мақомоти ҳуқуқтатбиқкунанда дар санадҳои расмӣ истифода кардани ин истилоҳот муҳолифи қонун мебошад.

Ҳамин тавр, ҳамаи масъалаҳои дар боло овардашуда аз он шаҳодат медиҳанд, ки Ҳангоми баррасии парвандаҳо оид ба Ҳимояи шаъну шараф ва эътибори корӣ нисбати воситаҳои ахбори омма ва намояндагони он мушкилоти гуногун вучуд доранд. Ман фикр мекунам, ки барои ҳалли дуруст ва қонунии мушкилоти мазкур ва роҳ надодан ба чунин норасогиҳо дар оянда, зарур аст, ки пеш аз ҳама маърифати ҳуқуқии рӯзноманигорон баланд бардошта шавад ва онҳо аз мазмуну мундариҷаи қонунгузори амалкунандаи Тоҷикистон мунтазам бархурдор бошанд. Бар замми ин, зарур аст, дар воситаҳои ахбори даврӣ маводу мақолаҳои характери тарбияи амалии ҳуқуқӣ дошта зиёд карда шаванд, то ин, ки хонандагон низ тавонанд аз ин масъалаҳо хабардор бошанд. Ҳамчунон, зарур аст, ки робитаҳои ҳуқуқии воситаҳои ахбори омма ва намояндагони онҳо бо мақомоти ҳуқуқтатбиқкунанда низ мунтазам ба роҳ монда шавад.

Абдуфаттоҳ Воҳидов,

ҳамоҳангсози лоиҳаи мониторинги нақзи ҳуқуқи

журналистон ва ВАО, АМБАУМТ

Ҳуқуқи дастрасӣ ба иттилоот ва ҳолатҳои нақзи ҳуқуқи журналистон ва ВАО дар Тоҷикистон

Масъалаи дастрасӣ ба ахбори аҳамияти иҷтимоидошта аз сарчашмаҳои ахбор, махсусан аз сарчашмаҳои ташкилотҳо ва муассисаҳои мақомоти давлатӣ ҳамеша ҳамчун мушкилоти асосии фаъолияти журналистон мавҷуд буд ва ба андешаи ман, минбаъд ҳам ин мушкилот боқӣ мемонад. Зеро дар ин маврид журналист бо одамони мушаххасе сару кор дорад, ки онҳо дорои ҷаҳонбинӣ ва тафаккури мухталиф мебошанд. Агар ба яке сӯҳбат бо журналист писанд бошад, ба дуюмӣ чунин сӯҳбат мувофиқ нест ва ӯро хаста менамояд. Аз ин мебарояд, ки журналист дар ҳар як маврид бояд боэҳтиёт ва бо кордонӣ муносибат намояд. Бо вучуди ин, заминаҳои ҳуқуқии дастрасии ахбор дар Тоҷикистон таъмин карда шудаанд. Озодии суҳан, матбуот ва ҳуқуқи истифодаи воситаҳои ахборро моддаи 30 Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ба истиснои маълумоте, ки сирри давлатӣ мебошанд, кафолат дода ва ҳифз мекунад. Илова бар ин моддаи 31 Қонуни ҶТ «Дар бораи матбуот ва дигар ВАО» ба журналист ҳуқуқ медиҳад, ки бо роҳҳои қонунӣ ахбор ҷӯяд, ба даст орад ва интишор диҳад. Дар навбати худ, моддаи 5 қонуни мазкур ташкилотҳои давлатӣ, сиёсӣ, ҷамъиятӣ ва шахсонӣ мансабдори онҳоро вазифадор месозад, ки ба воситаҳои ахбори омма маълумоти заруриро дастрас гардонанд. Зиёда аз ин мутобиқи моддаи 25 Қонуни ҶТ «Дар бораи иттилоот» маҳдуд кардани ҳуқуқи озодона дастрас кардани ахбор мамнӯъ мебошад. Аз ин мебарояд, ки маҳдудсозии сунъӣ дар дастрас кардани ахбор ғайриқонунӣ мебошанд.

Ман воқеияти таърихи начандон дури матбуоти тоҷикро имрӯз меҳаҷам ба ёд орем. Ханӯз охириҳои солҳои 90 асри гузашта, тавре мо дар хотир дорем, журналистон имконият надоштанд, ки бо мансабдорони давлатӣ сӯҳбат кунанд. Аввалан, ҳуди мансабдорон аз гуфтугӯ бо воситаҳои ахбор, ба вижа воситаҳои ахбори оммаи мустақил ҳарос доштанд. Дар симои ҳар як рӯзноманигори мустақил ё ғайриҳукуматӣ душманонашонро медиданд. Сониян, ҳуди журналистон ҳам наметавонишанд аз болои мансабдорон шикоят кунанд. Зеро агар шикоят кунанд ё дар мавриди мансабдорон ягон маводи интиқодӣ интишор диҳанд, боиси таъқибу таҳдиди мансабдорон қарор мегирифтанд. Чунин вазъ боиси он гашт, ки дар кишвар ҷомеаи ноогоҳ, аз воқеаҳои иҷтимоию сиёсӣ дури одамоне зиёд шуданд ва ин ҳолат ба рӯҳияи бепарво будан ба тақдире кишвар ва миллат таҳдид менамуд. Аз ин рӯ роҳбарияти мамлакат бо андак дер мондан барои ҳалли мушкилоти камбуди иттилоот дар ҷомеа ба чораандешӣ шурӯъ намуд. Яке аз чунин чорабиниҳои муассир, ки аз ҷониби роҳбари давлат ба роҳ андохта шуд, рӯзи 4 март соли 2005 интишор шудани амри раиси ҷумҳури Тоҷикистон мебошад.

Амри мазкур тамоми роҳбарони мақомоти давлатӣ, аз ҷумла раисони мақомоти ҳокимияти давлатӣ, роҳбарони вазорату идораҳо, корхона ва ташкилотҳои давлатиро вазифадор намуд, ки ҳар семоҳа бо рӯзноманигорон сӯҳбат ороянд. Мақсад аз амри мазкур, ба андешаи ман, пеш аз ҳама ҷорӣ кардани шаффофияти фаъолияти мақомоти давлатӣ, як навъ дар назди ҷомеа масъулият эҳсос кардани роҳбарони мақомоти ҷамъиятӣ, омӯхтани гуфтугӯи бевосита бо ҷомеа буд.

Дар ибтидо, вақте моҳи июни соли 2005 аввалин нишастҳои матбуотии оммавии роҳбарони мақомоти давлатӣ шурӯъ гашт, маълум шуд, ки аксари роҳбарон ба чунин гуфтугӯи рӯ ба рӯ омода набуданд ва онро нодуруст фаҳмидаанд. Бисёр роҳбароне, ки маҳз онҳо бояд ба саволҳои зиёди журналистон посух мегуфтанд худро мисли пештара аз гуфтугӯ бо аҳли ҷомеаи рӯзноманигорӣ ва бо ҳамин восита бо аҳли ҷомеаи кишвар дур гирифтанд. Аммо ин дафъа онҳо ба мурод нарасиданд. Журналистон дар навбати худ амри раиси ҷумҳурро асоси нишон дода, роҳбарони вазорату идораҳо ва мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии маҳаллиро рӯи рост ва беамон зерин тозиёнаи танқид қарор доданд. Дар натиҷа аллакай аз семоҳаи дигар шурӯъ карда дар нишастҳои матбуотӣ иштирок намудани роҳбарони аввали вазорату идораҳо ва корхонаю ташкилотҳои давлатӣ зиёд гашт. Бояд зикр кард, ки амри раиси ҷумҳур дар баробари барои аҳолиро иттилоотонидан натиҷаи мусбат доштан, боз натиҷаи манфӣ ҳам дошт. Зеро баъзе роҳбароне, ки мудом бо ҳар баҳона аз гуфтугӯ бо журналистон худро канор мегирифтанд, акнун амри раиси ҷумҳурро асоси нишон дода, ба журналистон мегуфтанд, ки мо бо шумо як маротиба дар ҳар семоҳа сӯҳбат мекунем, ҳамин кофист. Акнун нишастҳои матбуотии ояндаро мунтазир шавед. Албатта, чунин роҳбарон зиёд набуданд, вале бо вуҷуди ин онҳо то ҳол мавҷуданд ва барои иҷро кардани фаъолияти қонунии касбии рӯзноманигорон монеа эҷод менамоянд, ба раванди табиӣ рушди воқеаҳо ҳалал мерасонанд. То ҳол дар таҷрибаи фаъолияти рӯзноманигорон, тавре натиҷаҳои мониторинги нақзи ҳуқуқи журналистон ва воситаҳои ахбори оммаи Тоҷикистон нишон медиҳад, ҳолатҳои беасос рад кардан ё монеа эҷод намудан барои дастрасии ахбори аҳамияти иҷтимоидошта зиёд вомерӯанд.

Як мисолаш боз ҳам ҳамон нишастҳои матбуотӣ мебошад. Тахминан ду ҳафта пеш мо аз шаҳри Кӯлоб хабаре дастрас намудем. Дар он дар бораи чӣ тавр аз ҷониби роҳбарони мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии гурӯҳи ноҳияҳои Кӯлоби вилояти Хатлон иҷро нашудани амри раиси ҷумҳур дар бораи созмон додани нишастҳои матбуотӣ барои журналистон маълумот дода шудааст. Тавре аз хабар бармеояд, дар як соли охир ба ғайр аз шаҳри Кӯлоб ва ноҳияи Восеъ дар 8 ноҳияи боқимондаи минтақаи мазкур нишастҳои матбуотӣ барпо нагаштаанд. Тавре муаллифи хабар Билоли Шамс менависад, худӣ рӯзе, ки бояд дар ноҳияи Фархор нишастҳои матбуотӣ барпо мегашт дар ҳамин ноҳия сафари хизматӣ дошт. Ба хотири ширкат дар нишастҳои матбуотӣ ӯ ба маъмурияти ноҳия муроҷиат кардааст. Тавре муаллиф менависад, ягон нафар корманди масъули мақомоти ҳокимияти давлатии ноҳия, ҳатто ҷонишинони раиси ноҳия дар бораи барпо гаштани нишастҳои матбуотӣ, ки мебоист тибқи супориши раиси вилоят рӯзи 14 октябр барпо мегашт, огоҳ набудааст ва табиист, ки ҳамон рӯз ягон хел нишаст ҳам барпо нашудааст. Аммо, менависад Билоли Шамс, дар тамоми ҳисоботҳо қайд шудааст, ки дар ноҳияи Фархор ва дигар ноҳияҳои боқимондаи Кӯлоб чунин нишастҳои матбуотӣ

барпо шуданд. Тавре аз хабар дида мешавад, дар як идда ноҳияҳои дурдаст бо ҳар баҳона роҳбарони мақомоти давлатӣ то ҳол аз саволҳои рӯзноманигорон мегурезанд ва бо ҳамин восита худро то ҳадди имкон аз ҷомеа дар фосилаи роҳ нигоҳ медоранд. Бо вучуди мавҷуд будани кафолати Сарқонун ва қонунҳои дигар ба ҳуқуқи журналистон, дастрасӣ ба ахбор ва интишор додани он бо ҳар восита аз ҷониби мансабдорони сохторҳои давлатӣ маҳдуд карда мешавад. Тавре таҷриба нишон медиҳад, дар аксари мавридҳо намояндагони мақомоти давлатӣ бо журналистон бо дили нохоҳам гуфтугӯ мекунанд. Бо ҳар баҳона ба саволҳои журналистон посух намегӯянд ва пеш аз ҳама баҳона мекунанд, ки гӯё барои сӯҳбат аввал иҷозати роҳбари болоиро гиранд. Роҳбарони мақомоти давлатӣ на танҳо бо рӯзноманигорони мустақил, инчунин бо рӯзноманигорони воситаҳои ахбори омавии давлатӣ ҳам чунин рафтор мекунад.

Мухбири кумитаи телевизион ва радиои вилояти Хатлон дар гурӯҳи ноҳияҳои Кӯлоб Акбар Олтиев рӯзи 20 феврал барои гузориши радио аз бозори марказии шаҳри Кӯлоб мавод ҷамъ оварда натавонист, зеро директори бозор Ҷумъахон Алиев ба таври қатъӣ таъкид намуд, ки ба журналист дар бораи фаъолияти бозор ягон маълумот намедиҳад. Мухбири радиои «Озодӣ» Мирзонабӣ Холиқзода бошад рӯзи 5 феввали соли 2006 омода намудани мавод дар мавзӯи рушди минбаъдаи Тоҷикистонро ба нақша гирифта буд. Бо ҳамин савол ӯ ба роҳбари маркази матбуоти Вазорати рушди иқтисод ва савдои кишвар муроҷиат намуд. Роҳбари маркази матбуоти вазорати мазкур Ғаффор Расулов дар навбати худ ба ӯ хабар дод, ки бе иҷозати вазорат ӯ бо журналист гуфтугӯ карда наметавонад. Журналист рӯҳафтада нашуда ба Нуриддин Қаюмов, директори пажӯҳишгоҳи тадқиқоти вазорати мазкур муроҷиат намуд. Директор ҳам айнан ҳамон ҷавоби роҳбари маркази матбуотиро дода гуфт, ки барои сӯҳбат бо журналистон иҷозати махсуси вазир зарур аст. Ҳамин масъала дар маҳалҳо нисбатан тезу тунд аст. Агар дар марказ журналистон бо ягон восита илоҷи қорашонро кунанд ҳам, вале дар маҳалҳо ягон восита пайдо намешавад. Коркунони сохторҳои мақомоти давлатии вилоятӣ ва шаҳру ноҳияҳо ахбореро пешниҳод менамоянд, ки аз назари роҳбарияташон гузаштааст. Чунин вазъ ба он оварда расондааст, ки мардум аз имконияти дастрас кардани ахбори воқеӣ маҳрум шудаанд.

Омили дигари монеаи дастрасии ахбор мавҷуд набудани механизми паҳн кардани воситаҳои ахбор мебошад. Почтаи замони шӯравӣ пурра хароб шуда, то ҳол ба ҷойи он ягон ташкилоти номарасон созмон дода нашудааст, техника нест. Дар натиҷа воситаҳои ахбори чопӣ ба ғайр аз шаҳри Душанбе, якчанд ноҳияи атрофи пойтахт ва марказҳои вилоятҳои Хатлону Суғд амалан ба гӯшаю канори ҷумҳурӣ рафта намерасад. Дар мавриди монеа эҷод кардани мансабдорон ба дастрасии ахбор боз мисолҳои зиёд овардан мумкин аст. Мо бо ҳамин чанд мисол иктифо карда, ҳоло мехоҳем дар бораи он андеша кунем, ки худи журналистон барои дифоъ аз ҳуқуқҳои касбияшон чӣ гуна иқдом мекунанд. Дар ибтидо мехоҳам меъёри қонун дар бораи дастрасии ахбори аҳамияти иҷтимоидоштаро хотиррасон намоям. Тибқи моддаи 27 Қонуни ҚТ «Дар бораи матбуот ва дигар воситаҳои ахбори омма» шахсони мансабдори мақомоти давлатӣ, ташкилоту корхонаҳо вазифадоранд ба журналистон ахбори талабкардашонро дастрас намоянд. Дар ҳолати саркашӣ кардан аз дастрас кардани ахбор мутобиқи моддаи мазкур намояндаи ВАО метавонад аз болои шахси гунаҳкор аввал ба мақоми болоӣ сипас ба

суд муроҷиат намояд. Моддаи 162 Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон бошад барои монеа эҷод кардан, ё беасос дастрас накардани ахбор барои сарчашмаҳои ахбор, яъне одамоне, ки ахбор дар ихтиёр доранд онро пинҳон медоранд, ҷавобгарии ҷиноятии пешбинӣ намудааст. Оё мо ягон маротиба аз ҳамин меъёри ҳуқуқиямон истифода кардаем? Тавре аз таҷриба дида мешавад, то ҳол моддаи мазкури қонун амал накардааст, яъне ягон нафар муаллиф барои дифоъ аз ҳуқуқи худ ҳатто иқдом накардааст ва ба мақомоти суд ё прокуратура барои поймол гаштани ҳуқуқи касбиаш муроҷиат накардааст. Яъне худи журналистон ҳам то ҳол барои ҳимояи ҳуқуқҳои худ ҷасурона амал намекунад. Аммо ҳаёт дар мамлакат мудом як навъ боқӣ намононад ва хоҳу нохоҳ ба самти демократӣ кунондани ҳаёти ҷомеа рушд мекунад. Аз ҷумла, лоиҳаи нави Қонуни ҶТ «Дар бораи дастрасӣ ба ахбор», ки ҳоло дар комиссияҳои Маҷлиси Намояндагон мавриди баррасӣ қарор дорад, баъди қабул шуданаш мушкилоти журналистонро минбаъд дар ин самт як андоза сабук хоҳад намуд. Умедвор мешавем, ки қонуни нав ба нафъи рӯзноманигорон бошад.

Сарвар Холиқов,

ҳуқуқшиноси ТВ «Сафина»

Масъалаҳои дастрасӣ ба иттилоот дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

Салом арз мекунам ба иштирокчиёни конфронс.

Устодон ва ҳозирини гиромӣ масъалаҳои «Дастрасӣ ба иттилоот» имрӯз на танҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон балки дар аксари мамлакиҳои дунё актуалӣ буда, ҳар як давлат дар асноди меъёрӣ-ҳуқуқии худ ин масъаларо вобаста ба характер ва принципҳои мушаххасан инъикос намудааст. Мо дастрасӣ ба иттилоотро шартан ба ду шоха ҷудо менамоем: Аввалан, дастрасии Воситаҳои ахбори омма ба иттилоот; Дуввум, дастрасии аҳоли ба иттилоот тавассути ВАО ва шахсан.

Имрӯз масъалаи дастрасии журналистон ба иттилооти зарурӣ мутобиқи қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иттилоот» (с. 2002), «Дар бораи ҳифзи иттилоот», «Дар бораи матбуот ва дигар воситаҳои ахбори омма» ва дигар санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ ба танзим дароварда мешавад. Дар ин санадҳои меъёрӣ роҳҳои пешниҳоди дархост аз тарафи редакция барои гирифтани иттилоот нигошта шудааст. Дар ин асос мутобиқи моддаи 27 банди 2-и қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи матбуот ва дигар воситаҳои ахбори омма» ва моддаи 28 банди 6-и қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иттилоот» мақомоти давлатӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, шахсони мансабдор ва дигар шахсони мансабдори мақомату ташкилотҳо вазифадоранд ба воситаҳои ахбори омма маълумоти заруриро пешниҳод намуда, барои шинос шудан бо ҳуҷҷатҳои имконият муҳаё созанд.

Дар баробари қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иттилоот», «Дар бораи ҳифзи иттилоот», «Дар бораи матбуот ва дигар воситаҳои ахбори омма» дигар санадҳои меъёрие низ мавҷуданд, ки ҳуқуқи аз шахсони мансабдор гирифтани иттилоотро тақозо мекунад. Мисол, дар асосҳои қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи саломатии аҳоли» дар моддаи 27 омадааст: «Шаҳрвандон, оиди пешгирӣ, ташхису табobati беморӣ, дараҷаи бемории аҳоли, оиди омилҳои, ки ба саломатии онҳо таъсир мерасонанд, аз ҷумла оиди ҳолати муҳити зист, шароити кору маишат ва истироҳат ба гирифтани маълумот аз мақомот, муассисаҳои нигоҳдории тандурустӣ ва шахсони ҳуқуқӣ сарфи назар аз шакли моликият, ҳақдоранд». Инчунин, қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи бонкҳо ва фаъолияти бонкҳо» ташкилотҳои қарздиҳро вазифадор месозад, ки ҳам ба муштарӣ ва ҳам ба дигар шахсон нусхаи иҷозатномаи машғул шудан бо фаъолияти амалиётҳои бонкӣ, инчунин дигар маълумотро дар бораи тартиби гузаронидани амалиёти бонкӣ, дар бораи таваккал (риск) ва хароҷоти имконпазир, ки бо гузаронидани амалиёт алоқаманданд, тавозуни муҳосибавӣ, ҳисобот дар бораи фоидаю зарар ва ҳулосаи аудитори соли гузашта, инчунин тавозунҳои

хармоҳаи муҳосибавии соли ҷориро пешниҳод намояд. Қобили зикр аст, ки ин ва дигар ҳуқуқҳои дастрасӣ ба иттилоот аз тарафи журналистон ба таври бояду шояд истифода карда намешавад ва яке аз сабаби асосиаш ин оғаҳӣ надоштани онҳо аз муқаррароти қонунгузорӣ мебошад. Вале масъалаи асоси ин набуда, балки ҷой надоштани ҷавобгарии реалӣ барои пешниҳод накардани иттилоот маҳсуб мешавад.

Биёд заминаҳои ҳуқуқии амали журналистро барои дастрас намудани иттилоот дида мебароем. 1. Қонуни ҚТ «Дар бораи матбуот ва дигар воситаҳои ахбори омма»; 2. Қонуни ҚТ «Дар бораи иттилоот»; 3. Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон; 4. Кодекси ҷиноятии ҚТ; 5. Кодекси мурофиаи граждании ҚТ; 6. Кодекси мурофиаи хоҷагии ҚТ. Замиани аввалин ин пешниҳод намудани дархост мебошад. Мутобиқи қонун дархост метавонад ба таври хаттӣ ё даҳонӣ пешниҳод гардад, вале дар таҷриба дархостҳои даҳонӣ баррасӣ карда намешаванд ва ё ба онҳо умуман ҷавоб намегардонанд. Гузашта аз ин баъзе хусусиятҳои ин замина (хабардорнамоӣ оид ба мавқуфгузорӣ ё раднамоӣ) танҳо дар натиҷаи пешниҳод гаштани дархости хаттӣ мумкин аст. Агар мо ба ин масъала аз нуқтаи назари озод кардани редакция ва журналист аз ҷавобгарӣ барои асоснокии маълумот назар кунем, пас аз ҳама хубаш гузориши даҳонии шахси мансабдор хубтар аст. Инак, дархост аз тарафи редакция бо риояи тамоми тартибот пешниҳод карда мешавад. Дар дархост бо кадом мақсад талаб намудани маълумотро нишон додан ҳатмӣ нест. Баъди навиштани дархост бояд боварӣ ҳосил кард, ки дархост саривақт ба суроғаи ирсолшуда расидааст, чунки ҳисоб намудани мӯҳлат аз рӯзи қабули он рӯи кор меояд. Мутобиқи қонунгузорӣ мӯҳлати баррасии дархост вобаста ба имконияти қонеъ намудани он набояд аз сӣ рӯз (рӯзи тақвимӣ на корӣ) бештар бошад, ки худи ин муқаррароти қонунгузорӣ барои дастрас намудани иттилооти фаврӣ боиси нигаронӣ аст. Дар мӯҳлати зикршуда муассисаи давлатӣ ба таврӣ хаттӣ ба маълумоти дархосткунанда мерасонад, ки дархости ӯ қонеъ гардонидани намешавад ва ё барои дастрас намудани ин гуна маълумот мӯҳлати зиёдтар зарур аст (м. 29 ҚҚТ «Дар бораи иттилоот»). Ба дархосткунанда ҷавоби рад пешниҳод шуданаш низ мумкин аст. Дар ин сурат ҷавоб ба дархост бо риояи тартиботи муқарраршуда хаттӣ ва сабаби рад кардан асоснок карда мешавад. Дар як вақт ҳолатҳои рӯи кор меоянд, ки ба дархост умуман ҷавоб намедиханд. Амалии ҷавоб надодан ба дархостро метавон қонуншикани эътироф намуд ва аз болои он мақомот ё шахси мансабдор шикоят кард. Пешниҳоди шикоят дар ҳолатҳои зерин мумкин аст: 1. агар шахси мансабдор ҷавоб нагардонад; 2. агар ӯ маълумоти нопурра ё бардурӯғ диҳад; 3. агар беасос дароз намудани мӯҳлатро хоҳиш кунад; 4. беасос рад намудани пешниҳоди маълумот. Дар ҳамаи ин ҳаҷор ҳолат редакция ҳуқуқ дорад ба мақомоти болои он шахси мансабдор шикоят пешниҳод кунад, дар сурати қонеъ нагаштани шикоятташ метавонад ба суд муроҷиат намояд.

1. Дар суд даъвогар бояд исбот кунад, ки дар натиҷаи пешниҳод нагардидани маълумоти зарурӣ аз тарафи шахси мансабдор ҳуқуқҳои шахрвандон (хонандагон, шунавандагони радио ё тамошобинони телевизион) дар мавриди гирифтани маълумот тавассути ВАО поймол карда шудааст. Вале як масъаларо бояд қайд намуд, ки агар суд ҳақ будани редакцияро эътироф намояд ҳам парванда ду се моҳ баррасӣ карда шуда, ҳалномаи суд дар сурати беҳтарин баъди як сол қабул карда мешавад. Дар қарори худ

суд дар аксар ҳолатҳо шахси мансабдорро барои пешниҳод намудани маълумот вазифадор мекунад.

Акнун тасаввур намоед, редакция баъди сарфи зиёди вақт ва қувва муваффақ мешавад маълумотеро гирад, ки дигар зарурат надорад ё актуалӣ нест. Дар як вақт шахси мансабдор ҳуқуқ дорад аз болои ҳалномаи суди марҳилаи якум шикояти кассатсионӣ биёрад ва ин баҳс боз чор панҷ моҳ давом мекунад. Хулоса шахси мансабдор ягон ҷавобгарӣ ҳис намекунад, дар истисноӣ ҷавобгарии маъмурӣ, мумкин ба ӯ танбеҳ эълон намоянд.

2. Инчунин даъвогар метавонад ба суд оид ба расидани зарари иқтисодӣ дар натиҷаи саривақт пешниҳод нагардидани маълумот муроҷиат кунад. Мисол, дар натиҷаи дастрас намудани ин маълумот ва пешниҳод гардидани он тавассути барномаи мушаххаси телевизионӣ мумкин аст рекламадиҳандагоне бошанд, ки мехостанд рекламаи худро дар дохили ин барнома ҷой диҳанд ё рӯзномаву маҷала метавонист шумораи зиёдтар нашр намуда аз ин фоидаи иловагӣ ба даст оварад. Аз рӯи назария исботи ин ҳолат мумкин аст, вале дар амал мушкилтар аст. Хуб мебуд агар дар қонунгузорӣ системаи мушаххаси ҷавобгарии маъмурӣ дарҷ карда шуда ва ин муқаррарот барои беасос пешниҳод накардани маълумот ҷавобгарии қатъиро муайян месохт. Мисол, шахси мансабдор шахсан барои ҳар як рӯзи беасос пинҳон доштан ё саривақт пешниҳод накардани маълумот ба тариқи маъмурӣ ҷаримаи муайяно пардозад. Фикр мекунам дар ин сурат ҳар як шахси мансабдор моҳиятан ҷавобгариро эҳсос намуда, ВАО метавонанд саривақт маълумоти заруриро гиранд ва пешниҳоди мардум созанд.

Дигар тарафи паҳлӯи масъала ин дастрасии шаҳрвандон ба иттилооте, ки аз тарафи ВАО пешкаш мешавад ба ҳисоб меравад. Дар ин марид бояд қайд намуд, ки имрӯз шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон наметавонанд ба таври бояду шояд аз иттилооти ватанӣ бохабар бошанд (дар истисноӣ шумораи каме аз аҳоли, ки дар шаҳри Душанбе ё НТҶ истиқомат мекунанд). Як масъала боиси нигарони аст, ки имрӯз фазои иттилоотии кишвар аз тарафи мақомоти дахлдор ҳимоя карда намешавад. Мисол, дар 70% фоизи шаҳру навоҳии вилояти Суғд ё ноҳияҳои сарҳадӣ ба пуррагӣ фазои иттилоотӣ аз тарафи ВАО кишварҳои хориҷӣ пахш карда гирифта шудааст. Албатта ин масъала дар соли 2007 аз тарафи Шӯрои амнияти миллӣ мавриди таҳқиқ қарор дода шуда мақомотҳои дахлдор супоришҳои қатъӣ гирифтаанд, вале мушоҳидаҳо нишон медиҳанд, ки дар ин самт қариб ягон кори назаррас ба иҷро нарасидааст. Натиҷаи ҳолати ба миён омада ба он оварда мерасонад, ки қисмати зиёди шаҳрвандони ҷумҳурӣ аз дастрасӣ ба иттилоотӣ дохили маҳрум буда, аз сиёсат ва фарҳанги миллӣ рӯз ба рӯз дур мешаванд.

Регистрация СМИ и проблемы правоприменительной практики в этой сфере

Нынешнее состояние законодательства и практики государственной регистрации средств массовой информации в Таджикистане не соответствуют международным нормам свободы СМИ. Автор статьи на сайте «Авеста» Джунайд Ибодов (Дж.Ибодов. Регистрация СМИ: великая неразбериха. <http://www.avesta.tj/articles/14/86069.html>), который является экспертом в сфере права СМИ, ситуацию называет «великой неразберихой».

Не оспаривая некоторые курьезные выводы автора, например, о том, что СМИ не является юридическим лицом или тем более субъектом права, хочу заметить, что начала этой неразберихи мы прогнозировали еще в феврале 2004 года на одной международной конференции в Москве. В своем докладе на тему «Законодательство Таджикистана о СМИ: проблемы и решения» я тогда подчеркнул, что «...на данное время существует своеобразное «двоевластие» при регистрации печатных СМИ. По закону печатные СМИ должны получать заключение Минкультуры и регистрироваться в нотариальных конторах. На самом деле, в Таджикистане существует много газет, зарегистрированных Министерством культуры без права юридического лица. До поры, до времени этого не замечают, однако при «пересечении» чьих-либо интересов этим изданиям могут инкриминировать нарушение закона. На наш взгляд, по этому вопросу необходимо внести ясность в законодательном порядке. («Сборник аналитических докладов по современному состоянию законодательства о СМИ в странах СНГ и Прибалтики», Москва, 2004, стр.54). За последние 5 лет, наши законодатели и исполнительные органы государственной власти, не только устранили несуряцицу в законодательстве, а наоборот, приложили все усилия, чтобы осложнить жизнь энтузиастов в сфере СМИ.

Как известно, законодательство Республики Таджикистан о печати и других средствах массовой информации основано на Конституции Республики Таджикистан и состоит из Закона РТ «О печати и других средствах массовой информации» и других нормативно-правовых актов Республики Таджикистан, а также международных правовых актов, признанных Республикой Таджикистан.

Статья 30 Конституции РТ гарантирует каждому свободу слова, печати, право на пользование средствами массовой информации. Государственная цензура и преследование за критику запрещаются. Перечень сведений, составляющих государственную тайну, определяется законом.

Ограничение прав и свобод граждан допускается только с целью обеспечения прав и свобод других граждан, общественного порядка, защиты конституционного строя и территориальной целостности республики (статья 14 Конституции РТ).

Статья 8 Конституции закрепляет, что «в Таджикистане общественная жизнь развивается на основе политического и идеологического плюрализма» и, что ни одна идеология не может устанавливаться в качестве государственной».

Статья 10 Конституции РТ признает верховенство международного права, в частности утверждая, что международно-правовые акты, признанные Таджикистаном, являются составной частью правовой системы республики. В случае несоответствия законов республики признанным международно-правовым актам применяются нормы международно-правовых актов.

Таджикистан ратифицировал несколько международных документов, из которых наиболее приемлемым к свободе слова является международный пакт о гражданских и политических правах. Статья 19 Международного пакта о гражданских и политических правах, к которому Таджикистан присоединился в 1999 году, гарантирует право на свободу слова по условиям, очень схожим с условиями статьи 19 Всеобщей декларации прав человека:

«1. Каждый имеет право на свободу мнения.

2. Каждый человек имеет право на свободу слова; это право включает в себя свободу поиска, приобретения и передачи информации и мыслей всех видов, независимо от границ, либо в письменной или устной печатной форме, в виде художественной работы или через любые средства информации по выбору».

Государства, подписавшие данный международный документ, взяли на себя обязательства создания соответствующих условий и возможностей для свободного функционирования СМИ.

Одновременно, статья 19 Международного пакта о гражданских и политических правах предусматривает, что пользование правом на свободу слова налагает на человека особые обязанности и особую ответственность. Они могут быть сопряжены с некоторыми ограничениями, установленными законом, и являются необходимыми для уважения прав и репутации других лиц; для охраны государственной безопасности, общественного порядка, здоровья или нравственности населения.

Конституция и законы Республики Таджикистан, конкретизируя данное положение, запрещают в частности, «опубликование сведений, составляющих государственную или иную охраняемую законом тайну, призывы к насильственному свержению или изменению конституционного строя, порочащие честь и достоинство государства и Президента, пропаганду войны, насилия и жестокости, расовой, национальной, религиозной исключительности или нетерпимости, порнографию, призывы к совершению других уголовно-наказуемых деяний». (Статья 6 Закона Республики Таджикистан «О печати и других средствах массовой информации»).

Конституционное право-пользование средствами массовой информации, подразумевает также быть учредителем и собственником СМИ. Согласно со статьей 8 Закона РТ «О печати...» право на учреждение СМИ принадлежит наряду с государственными органам, общественным объединениям и иным объединениям граждан, а также отдельным лицам, достигшим 18-летнего возраста. Нормой закона не могут быть учредителями СМИ в РТ иностранные граждане и лица без гражданства, а также политические партии и общественные объединения, деятельность которых запрещена законом. Эти поправки были внесены 10 мая 2002 года.

В мире существует две системы регистрации СМИ: уведомительная и разрешительная. В Таджикистане применяется разрешительная система: средства массовой

информации, издающиеся на территории Таджикистана, учредителями которых являются юридические и физические лица, осуществляют свою деятельность лишь после их регистрации государственными нотариальными конторами. СМИ регистрируются в месячный срок со дня подачи заявления в государственную нотариальную контору по месту нахождения. (Статья 9 Закона РТ «О печати...»). Так гласят нормы базового и профильного действующего Закона РТ «О печати и других средствах массовой информации». А на практике все происходит иначе. Уже пять лет нотариальные конторы не занимаются регистрацией СМИ. Те немногочисленные СМИ, которые были созданы за этот период, получили регистрации, как юридические лица, в Министерстве юстиции РТ, или функционируют как структурные подразделения других юридических лиц. С начала 2003 года, со времени вступления в силу Закона «О государственной регистрации юридического лица» (апрель 2003), только Управление по регистрации юридических лиц и аналогичные структуры Минюста на местах правомочны заниматься государственной регистрацией СМИ в стране. Однако, правовой анализ Закона РТ «О государственной регистрации юридического лица» показывает наличие отсылочной нормы, которая не стыкуется с правоприменительной практикой в вопросе о регистрации СМИ. В статье 5, названного закона определено, что «Порядок государственной регистрации политических партий, общественных, религиозных организаций и средств массовой информации как юридических лиц определяется их соответствующими законами».

Таким образом, в сложившейся ситуации, по мнению юриста-правозащитника Джунайда Ибодова, государственная регистрация вновь (с 2003 г.) образованных как государственных, так и негосударственных СМИ («Сафина», «Бахористон», «СМТ», «Русское радио-Ориёно», «Имруз» и других) в Минюсте РТ не может быть признана строго действительной и легитимной.

Другой пример: попытки журналиста Марата Мамадшоева зарегистрировать газету «Имруз» не увенчались успехом. Насколько нам известно, Минюстом при рассмотрении его заявления были допущены нарушения нормы статей 8, 9, 10 и 12 Закона «О печати...». Подобные волокиты допускаются и аналогичными структурами министерства на местах. У нас имеется сообщения еще об одном случае в Согдийской области. В таких случаях, энтузиасты СМИ не могут довести начатое дело до конца из-за бюрократических волокит регистрирующего органа.

Согласно нормам текущего законодательства, в случае отказа в регистрации учредитель или редакция могут обжаловать решение в суде. Отказ в регистрации должен направляться заявителю в письменной форме с указанием оснований отказа, предусмотренных Законом РТ «О печати и других средствах массовой информации». Чего, в большинстве случаев, не дожидается гражданин Таджикистана при реализации своих конституционных прав на свободу слова.

Проблема государственной регистрации СМИ в Таджикистане, имеет обратную сторону. Как было отмечено выше, в стране также издаются печатные СМИ с указанием об их регистрации в Министерстве культуры.

По мнению эксперта Дж.Ибодова, Министерство культуры занималось все последние годы грубым превышением своих полномочий, так как Закон однозначно определился с регистрирующим органом СМИ еще в 1997 году. Вместе с тем, в 2007 году это ведомство инициировало необходимость перерегистрации всех печатных СМИ в республике именно в Министерстве культуры. Как утверждают юристы, Министерство культуры никаким действующим законом не уполномочено осуществлять какую-либо государственную регистрацию каких-либо СМИ. Только в перечне документов,

требующих для государственной регистрации, указано заключение Министерства культуры РТ. А статья 16 Закона РТ «Об издательском деле» лишь обязывает Министерство культуры осуществлять только «учет издательских организаций и издательскую деятельность юридических лиц».

Процедура государственной регистрации СМИ имеет и другие недостатки, корни которых берут начало от несовершенства законодательства о печати. Исходя из этого, считаем, что одной из направлений реформы законодательства о деятельности СМИ, должен быть вопрос государственной регистрации. Процедура регистрации СМИ должна осуществляться прозрачно и в рамках закона. Для этого, необходимо четко, в законодательном порядке, разграничить компетенции соответствующих министерств и ведомств (Минюст, Минкультуры) по регистрации СМИ, как юридическое лицо, а также учета СМИ, как структурное подразделение юридических лиц (без права на образование юридического лица). Было бы лучше, если одно ведомство занималось регистрацией и учетом СМИ.

Кроме того, необходимо разработать форму заявки и исчерпывающий перечень документов, необходимых для государственной регистрации. Отсутствие согласия на регистрацию какого-либо государственного органа не должно служить основанием для отказа. Целесообразно ввести правило «единое окно», то есть, если заявитель сдал все документы в регистрирующий орган и не получил по истечению месячного срока отказ в письменной форме с указанием оснований отказа, считать СМИ зарегистрированным. Эту норму необходимо узаконить, и вообще пора изучить опыт передовых стран и перейти на уведомительную систему регистрации СМИ.

Иброҳим Усмонов,

Мудири кафедраи журналистикаи байналмилалии ДДМТ

Масъалаҳои азнавбақайдгирии ВАО-и чопӣ

Дар масири солҳои 2007 аввали соли 2008 бо ибтикори Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон бо ҳисобгирии матбуоти даврии кишвар сурат гирифт. Қонунҳои ҶТ «Дар бораи ВАО» дар нашри матбуот ду чизро ба Вазорати фарҳанг тааллуқ медиҳад. Зарурати хулосаи ВФ ҳангоми ба қайд гирифтани матбуот ва ба ҳисобгирии умумии нашрияҳо. Он масъалае, ки ҳардуи ин кор ба чӣ ҳад лозиманд, оё тибқи пешниҳодоти созмонҳои байналмилалӣ бо меъёрҳои озодии суҳан онҳо корро осон мекунад ё не, ин гапи дигар аст. Вале он ки имрӯз ин меъёрҳои таркибии қонун мебошанд, риояи онҳо зарур аст. Дар назари ман менамояд, ки Вазорати фарҳанг хостааст як бор дар хусуси воқеияти матбуоти имрӯзаамон маълумоти аниқ ҳосил кунад. Чунки барои мисол дар 10 соли охир даҳҳо нашриётҳо пайдо шуда, даҳҳо нашрияҳо аз байн рафтанд. Гарчи дар бораи майли ҳеч як нашрия қарори суд содир нашудааст. Албатта дақиқ кардани авзои иттилоотӣ дар мавриди суҳани чопӣ кори хайр аст. Гарчи ташаббускорон ҳангоми ба ҳисобгирии матбуот талаботи ҳосе доштанд, аммо хушбахтона монеае эҷод накарданд.

Ба ҳисобгирӣ тибқи қарори Ҳукумати Тоҷикистон аз 30 июни соли 2007 №351 баргузор гардид ва маълумоти иҷрошаванда ҳолати то рӯзи 12-02 2008 –ро дарбар мегирад. Мо то ин вақт ба ин фикр будем, ки дар Тоҷикистон 349 рӯзнома ва маҷалла мавҷуд аст. Аммо ба ҳисобгирӣ нишон дод, ки ҳоло дар мамлакат 129 рӯзнома ва 49 маҷалла мавҷуд аст. Яъне дар маҷмӯъ 178 нашрия сабти ном шуданд. Яъне 171 нашрия камтар.

Рӯзномаҳои, ки ба сабти ном ҳозир нашудаанд, се гурӯҳанд; аввалан нашрияҳои, ки соҳавии грантӣ буданд ва пули гирифташон барои муддати кӯтоҳ буд ва қатъ шуданд; дувум рӯзномаҳои сиёсии ҳизбӣ, ки бо чӣ сабабе ба сабт ҳозир нашуданд; сейум нашрияҳои мустақили иҷтимоӣ, ки аз мушкилоти нимаи солҳои духазорум ҳанӯз раҳо нашудаанд.

Дар бақайдгирӣ 38 ҳафтанома ва 14 маҷаллаи расмӣ мансуб ба ҳукумат, 54 ҳафтанома ва 25 маҷаллаи хусусӣ номнавис шуданд. Матбуоти ҳукуматӣ аксаран нашрияҳои маҳаллӣ мебошанд ва дар ноҳияву шаҳристонҳо бо тиражи ниҳоят кам нашр мешаванд. Вазъи техникаи онҳо бисёр душвор аст, матбааҳои онҳо дуруст кор намекунад. Бинобар ин бисёре аз онҳо дар матбааҳои пойтахт ва марказҳои вилоятҳо чоп карда мешаванд. Ин онҳоро натавонанд гарон мекунад, балки ба давриятҳои ва сифати маънавии матолибашон зарар мерасонад. Иддае аз онҳо ҳафтавор ҳам барои наметавонанд, баъзеашон танҳо ба муносибате чоп мешаванд. Ҳамчунон матбуоти маҳаллӣ аҳамиятеро, ки дар замони шуравӣ дошт, пурра гум кард. Зеро тағйир ёфтани мамониат сабаби тағйир ёфтани мавзӯ ва қаҳрамонҳои матбуот ҳам мешавад ва дуруст дарк накардани ин матбуотро якранг мекунад.

Матбуоти хусусии Душанбе ва Хуҷанд хоҳ худро чамъиятӣ гӯянд, хоҳ соҳавӣ бештар бо ин навъ мувофиқ меоянд: иттилоотӣ, тиҷоратӣ ва саргармкунанда. Ин мавзӯҳо шояд бо ҳолати имрӯзаи ҷомеаи мо мувофиқанд. Нашрияҳои тоҷикӣ бештар саргармкунанда ва нашрияҳои русӣ зиёдтар тиҷоратианд. Дар байни онҳое, ки бо инкишофи матбуоти шахсӣ таваҷҷуҳ доранд, инҳоро номбар кардан мумкин аст. Акбаралӣ Сатторов 7-нашрия, Умед Бобохонов-2 нашрия, Шариф Ҳамдампури-6 нашрия, Додоҳон Эгамов-3 нашрия, Асомиддин Суннатов-3 нашрия.

Бояд гуфт, ки вақтҳои охир нашрияҳое, ки ҳадафи асосиашон нашр кардани матолиби кросвордӣ, эълон, латифа, маслиҳати тиббӣ ва амсоли ин аст, пайдо ва мувофиқи талаботи бозор инкишоф меёбанд, кам нестанд Аммо онҳо то чӣ дараҷа бо матбуоти даврӣ тааллуқ мегиранд, яъне ба саволи кӣ (чӣ) кай, дар кучо ҷавоб медиҳанд, ва ба хонандагон имкон медиҳанд, ки дар ҳаёти ҳаррӯза ҷои худро пайдо кунанд, шубҳаовар аст.

Дар ҳолати матбуоти имрӯза ба ду чизи зерин низ таваҷҷуҳ кардан лозим аст. Аввал ин ки Тоҷикистон рӯзнома надорад. Нашрияе нест, ки ҳаррӯз чоп шавад. Албатта ин масъала душвориҳои худро ҳам аз нигоҳи моддӣ ҳам аз нигоҳи техникӣ дорад. Аммо вай эҳтиёҷи ҷомеа аст. Рӯзномаи ҳаррӯза кори ниҳоят ҷиддӣ аст. Вайро бо қиссаҳо, скайновордҳо, латифаҳо, эълонҳо пур карда бароварда фурухта намешавад. Он симои кишвар буданаш лозим аст. Муҳим нест, ки онро кӣ нашр мекунад - ҳукумат, шахси алоҳида, ҳизби сиёсӣ ё созмони иҷтимоӣ - вай ҳаррӯзи моро бозгӯ мекунад. Шояд кам кишваре бошад, ки чунин нашрия надорад.

Дувум, масъалаи маҷаллаҳо. Онҳо бо истисноии 14 маҷаллаи расмӣ, хислати ҳоси шахсӣ доранд, бештар андешаи як касро ифода мекунанд, аз имконияти моддӣ пайдокардаи як шахс гувоҳӣ медиҳанд. Лиҳози бисъере аз онҳо номунтазам (ғайридаврӣ) ва бо адади андак мебароянд. Сифаташон кирой нест. Дар байни маҷаллаҳои расмӣ ҳамзамон бо ду се маҷаллаи соҳавӣ, ки сифати беҳтар доранд, маҷаллаҳои илмиву оммавӣ, истехсолӣ (соҳавӣ) ва ҳатто реферативӣ бартарӣ пайдо кардаанд. Маҷаллае, ки тавонем, ҳамчун нашрияи чамъиятӣ, сиёсӣ, фарҳангии умумимиллӣ шиносем ва ҳаёти имрӯзаамонро бо таҳқиқи амиқ манзур кунанд, надорем. Албатта ифодаҳои зикр кардаи ман дар шиносномаи иддае аз маҷаллаҳо ҳаст, аммо манзур моҳият ва муҳтавои масъала аст. Матбуот имрӯз серзабон аст. 58 рӯзнома ва 15 маҷалла бо забони тоҷикӣ, 9 рӯзнома бо забони ўзбекӣ, 15 рӯзнома ва 6 маҷалла бо забони русӣ, 27 рӯзнома ва 15 маҷалла бо забони русӣ чоп мешаванд. Инчунин бо забони англисӣ, форсӣ, қирғизӣ низ нашриёт дорем. Рӯзнома ё маҷаллаҳое, ки дар айни вақт бо 3-4 забон мебароянд, кам нестанд. Таваҷҷуҳро бо эҳсоияи зерин ҷалб кардан мехоҳам. Бо забони русӣ 15 рӯзнома ва 6 маҷалла, бо забони тоҷикӣ ва русӣ 27 рӯзнома ва 15 маҷалла бо иштироки забони русӣ 18 рӯзнома ва 13 маҷаллаи бисёрзабона чоп мешавад. Хулоса 60 рӯзнома ва 34 маҷалла, яъне бештар аз нисфи матбуоти имрӯзаи ҷумҳурӣ бо иштироки забони русӣ нашр мешавад. Дар Тоҷикистон нисбат ба 10 соли пеш матбуоти русизабон ва ё матбуоте, ки саҳифаҳои русӣ ва матолиби русӣ доранд, афзудаанд. Иллати ин ба назари ман дар омилҳои зерин аст. 1. Хонандагон бештар онҳое мебошанд, ки ҷаҳонбинияшон дар замони шуравӣ ташаккул ёфтааст ва онҳо матолиби ҷиддӣ

мехоҳанд ва матолиби ҷиддӣ дар нашрияҳои русизабон зиёдтар аст. 2. Матбуоти русизабон аз матолиби матбуоти Россия ва матлаби интернетӣ имкони бештари истифода бурдан дорад. Зеро дар шароити имрӯза, ҳатто дар ҳоле ки матбуот ҳафтавор мебарояд, шитобкорони гирифтани матлаб ба анъана мебарояд. Зеро аксари нашрияҳо аз миқдори маъмулии корӣ камтар корманд доранд, аксарияти онҳо аз маҳал матлаб пайдо карда наметавонанд. 3. Грантдиҳандаҳо бо матбуоти русизабон сару кор бештар мегиранд, зеро аксарияти тарҷумонҳо ва шореҳони онҳо бо забони русӣ бештар кор карда метавонанд. 4. Навҷавонҳое, ки нав худро мешиносанд, қатъан дар ҳолати пойтахт ба ду тақсим шудаанд. Амалиёти онҳо ба фарҳанги аврупоӣ таъсия мекунад ва рӯзномаҳои дар байни онҳо зиёдтар аст.

Тазаққур бояд дод, ки афзоиши матбуоти русӣ ба вазъи забони давлатӣ таъсири манфӣ намерасонад, чунки забони кории давлатӣ нест, забони муҳити илмӣ ва фарҳангӣ нест, забони алоқаи таълим нест, доништанаш шартӣ зинаҳои баланди вазифаи давлатӣ низ нест. Баръакс имрӯз ба ҳолати забони тоҷикӣ тарзи истифодаи матбуот аз забони давлатӣ таъсир мерасонад: аз як ҷониб тақлиди кӯр-кӯрона ба забони имрӯзи ҚИЭ, аз ҷониби дигар муғарраза истифода бурдани ғӯишҳои шевагӣ. Ҳамчунон аз василаҳои марбут ба матбуот 5 оғонси иттилоотӣ, ки танҳо яктоаш ҳукумати аст, 28 нашриёт, ки танҳо 5-тоаш ҳукумати аст, 93 матбаае, ки 20-тоаш ҳукумати аст, ба қайд гирифта шудаанд. Агентҳои иттилоотӣ бештар нашрияҳои худ, ё бо асоссиатсияи худ тааллуқдоштаро бо иттило таъмин мекунад. Дар байни онҳо ду оғонсии расмӣ «Ховар» ва саҳҳомии «Азия +» бештар вусъат ёфтаанд.

Нашриётҳо ба се даста тақсим кардан мумкин аст: расмӣ, саҳҳомии нимарасмӣ, саҳҳомии хусусӣ. Нашриётҳои саҳҳомии хусусӣ имрӯз бештар муваффақанд, зеро онҳо бо техникаи кам, кормандони кам китобҳои нисбатан арзон ва хушсифат чоп мекунад. Нашриётҳои расмӣ бошанд аз ҷиҳати нумбурда ба замона мувофиқ шуда наметавонанд. Аксарияти матбааҳои Тоҷикистон Ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд мебошанд. Матбааҳо низ ба се гурӯҳ дастбандӣ кардан мумкин аст: Матбааи калон, ки ба қадри қудраташ кор пайдо карда наметавонад ва зараровар шудааст. Матбааҳои хурду миёна, ки имрӯз зиёдтар фаъоланд ва ниҳоят сурат меёбанд ва матбааҳои, ки аслан ном доранд амал не. Муттассифона сифати чоп дар аксарияти кулли матбааҳо аз миёна паст аст. Дар охир, таваҷҷуҳо бо эҳсоияти зерин ҷалб кардан мехоҳам. Аз 49 маҷалла 47- тоаш дар Душанбе ва дутоаш дар Ҳисор ва Турсунзода нашр мешаванд. Аз 28 нашриёт 25-тоаш дар Душанбе дутоаш дар Суғд ва яктоаш дар ВМКБ воқеъ шудааст. Аз 93 матбаа дар Душанбе 59-то, дар Суғд-19-то, дар Хатлон 5-то, дар ВМКБ 4-то дар ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ 3-то воқеъ шудааст. Пас, рӯзномаҳои ноҳиявӣ чӣ хел нашр мешаванд, матбааҳои кӯҳна кучо шуданд? 70 рӯзнома, яъне бештар аз нисфаш дар Душанбе нашр мешавад. Пас, воситаҳои чопи ахбор бештар хислати Душанбегӣ пайдо карда истодаанд. Аксарияти рӯзномаҳо, маҷаллаҳо ва китобҳо дар ҳамин ҷо чоп шуда, дар ҳамин ҷо мекунанд. Зеро тиражи онҳо ночиз буда, ба ҳайси харидор асосан аҳолии Душанбе дар назар аст.

Муҳаббат Ҷураева,

ҳуқуқшиноси АМБАУМТ дар вилояти Суғд

Риояи санадҳои ҳуқуқӣ ва меъёрҳои ахлоқӣ аз ҷониби журналистон дар вилояти Суғд

Ҳозирони мӯҳтарам!

Ҷумҳурии мо баробари соҳбистиклол гаштан ба дастовардҳои ноил гардид, ки яке аз онҳо, ки боиси ифтихори ҳар як шаҳрванд аст, ин мавҷудият ва кафолати гуногундешӣ ва озодии суҳан аст. Дар баробари арзи ҳастӣ намудани намудҳои гуногуни васоити ахбори омма ҳар яке аз онҳо мекӯшанд, ки барои тамошобин, хонанда ва шунавандаи худ маводи ҷолиб ва босифатро пешниҳод намоянд. Дар ҳамин замина риояи қонун ва меъёрҳои ахлоқӣ чун яке аз рӯкҳои баҳснопазири таъмини озодии суҳан ва дараҷаи касбии ҳар як корманди ВАО маҳсуб мешавад.

Таи чанд соли охир маркази ҳуқуқии НАНСМИТ дар шаҳри Хуҷанд ба журналистон ва кулли кормандони ВАО минтақаи шимолии кишвар маслиҳатҳои ҳуқуқии ройгон пешкаш менамояд. То ин давра маркази мо ба зиёда аз 100 нафар маслиҳати ҳуқуқӣ пешниҳод кард. Аз ибтидои соли гузашта бо мақсади боз ҳам беҳтар намудани имконияти журналистони касбӣ шакли пешниҳоди хизматрасонии худро тағйир додем. Маркази мо пешниҳод намуд, ки дар сурати хоҳиш доштан мо бевосита маслиҳати ҳуқуқиро дар идораҳои ВАО дар шаҳру ноҳияҳои вилояти Суғд ташкил намоем. Ҳамзамон мо имконият пайдо намудем, ки дар мавриди фаъолияти журналистии кормандони ВАО ва риояи санадҳои ҳуқуқии соҳавӣ иттилоъ ҷамъ намоем.

Дар марҳилаи имрӯза ба Воситаҳои ахбори оммаи кишвар, аз ҷумла дар маҳалҳо бо кӯмаку дастгирии ташкилоти ватанию хориҷӣ семинарҳои омӯзишӣ ва чорабиниҳои гуногун барпо мегардад. Савияи дониши касбӣ ва маҳорати кормандони идораҳои телевизиону радио ва маҷалаву рӯзномаҳо ташаккул дода мешавад. Лекин, мутаасифона дар мавриди риояи санадҳои ҳуқуқӣ ва меъёрҳои ахлоқӣ, чунонки аз мушоҳидаҳо бармеояд, вазъият ташвишвар аст. Мо бо назардошти имконият мехоҳем чанд мисоли мушаххасро дар мавриди риояи нақадани қонунҳои мавҷуда аз ҷониби кормандони расонаҳои хабарии электронии шаҳри Хуҷанд пешниҳод намоем. Табиист, ки барои инъикоси саривақтии масъалаҳо ва мавзӯҳои ҳалталаби рӯз маводи гуногун ба тамошобинон пешкаш мегардад. Дар ҳамин маврид, баробари дар сатҳи баланди касбӣ омода намудани барномаю гузоришҳо риоя намудани санадҳои ҳуқуқӣ бисёр муҳим аст. Моҳи январӣ соли ҷорӣ аз тарафи телевизиони вилояти Суғд, ШТР «СМ-1» ва «Азия» силсилаи барномаҳои танқидӣ намоиш дода шуданд. Бештарини мавод аз ҷараёни гузаронидани ба истилоҳ рейдҳои яқояи сохтору мақомоти гуногуни тафтишотӣ, ба монанди Хадамоти сӯхторхомушкунӣ, идораи барқ, кумиссияи кор бо ноболиғон ва масъулони шӯъбаҳои корҳои дохилӣ омода гашта буданд. Яке аз чунин рейдҳо бо мақсади инъикоси масъалаи иштироки хонандагони мактабҳои шаҳр дар дарсҳо буда,

объекти наворгирӣ бошад наврасоне буданд, ки ба ҷои иштирок дар дарс дар сайрхатҳои микроавтобусҳои шаҳрӣ ба сифати ёвари ронанда кор мекарданд. Ҳайати эҷодӣ ва дигар иштирокчиёни рейд, ки 4-5 нафарро ташкил меоданд, нақлиёти мусофиркашро манъ намуда, он наврасонро, ки дар нақлиёти мусофиркаш ба ҷамъ намудани ҳаққи роҳ аз мусофирон машғул буданд, ба навор мегирифтанд ва ҳамзамон рафти пурсиши мақомоти дахлдорро пурра намоиш меоданд.

Ҳозирони гиромӣ, ин ҳолатро тасаввур кунед, ки панҷ-шаш нафар калонсолон, ба хусус шахсони низомӣ дар кӯча дар ҳузури одамони зиёд наврасро саволборон мекунанд ва ҳамаи ин ҳолатро ба оммаи васеи мардум «пешкаш» менамоянд. Ҳол он ки тибқи қонун ҳатто дар ҳолати аз тарафи шахси ноболиғ содир намудани ягон ҷиноят, ӯ танҳо дар ҳузури омӯзгор ва волидайн пурсида мешавад, ки ин нуқта дар моддаҳои 147, 150, 159, 250, 288 КМҶ ҚТ дарҷ гардидааст. Қонунгузор ба таври мушаххас муайян кардааст, ки шахси ноболиғ ҳолати равонии ноустувор дорад ва гузаронидани чунин рейдҳо нисбат ба ноболиғон ғайриқонунӣ буда, ҳуқуқи озодиҳои онҳо поймол мегардад. Ба навор гирифтани расми ноболиғ бошад, ҳатто дар ҳолати баррасии парвандаҳои ҷиноӣ манъ аст.

Айнан чунин ҳолатҳоро дар наворҳои барномаҳои иттилооотӣ ва таҳлили телевизиони вилояти Суғд низ мушоҳида намудан мумкин аст. Моҳи январи соли ҷорӣ аз ҷониби хабарнигорони ин телевизион оид ба сокинони хобгоҳи умумии шаҳри Хуҷанд ва ҳолати зисти онҳо гузорише ба тамошобинон пешниҳод гардид. Дар ин гузориш хабарнигор на танҳо розигии сокинони ин маконро барои мусоҳиба ва навор нагирифт балки рӯйроҳт ҳини наворгирӣ ва мусоҳиба ба онҳо таҳдид намуда, бо таҳқиру овози баланд онҳоро маҷбур намуд, ки аз навор рӯй натовбанд ва бо овози баланд талаб намуд, ки ба саволҳои журналист ҷавоб гӯянд. Ҳамчунин шояд Шумо навори дар шабакаи аввал намоиш додаи хабарнигори ин телевизион дар вилояти Суғд Равзали Амоновро оид ба боздошт намудани яке аз муаллимони Донишгоҳи Давлатии Хуҷанд вақти ситонидани маблағ тамошо карда бошед. Ин навор ҳам то кадом андоза бо риояи ҳуқуқи шахрванде, ки нисбаташ ҳоло ҳукми суд набаромадааст намоиш дода шуд, боиси нигаронӣ аст. Боз як силсила барномаҳо доир ба истифодабарии қувваи барқ аз тарафи ширкатҳои телевизионӣ нишон дода шуд. Дар ин ҳолат низ навобардорон ба хатой роҳ дода, аз соҳибкорон ва шахрвандон бевосита пурсиш гузаронида, онро ба навор гирифтанд. Ҳол он, ки мувофиқи қонун ба гузаронидани амалиёти фаврӣ ва пурсиш танҳо мақомоти ҳифзи ҳуқуқ вазифадоранду ашхоси дигар ин гуна ваколатро надоранд. Гузашта аз ин, қонун муайян кардааст, ки танҳо дар 2 ҳолат бе иҷозати шахс ӯро ба навор гирифтани мумкин аст. Якум, ин бевосита дар ҳолати гузаронидани амалиёти фаврӣ дар ҷои ҳодиса аз тарафи мақомоти тафтишот ва ҳифзи ҳуқуқ ва дуюм, агар шахс барои маблағ худро ба навор гирифтани бошад, дар ҳолатҳои боқимонда ҳангоми навобардорӣ ҳатман ризогии шахс гирифта мешавад.

Аз ин силсилаи наворҳо бараъло дида мешуд, ки аксар, аз ин навобардориҳо норозӣ буда, худро ба канор мекашиданд. Ташвиши мо ҳуқуқшиносон боз дар он аст, ки дар аксар ҳолат журналист аз доираи ваколатҳои касбӣ ва одоби журналистӣ баромада, ҳадаш бевосита ба пурсиши мусоҳиб гузашта, боз ӯро маҷбур мекунад, ки ба саволҳои ӯ

чавоб диҳад. Ҳол он ки тибқи моддаи 144-и Кодекси ҷиноии ҚТ чамъ ва паҳн намудани маълумоте, ки ба ҳаёти шахсӣ, оилавӣ дахл дорад бе иҷозати шахс мумкин нест.

Мавҷудияти проблемаҳои иҷтимоӣ шояд як андоза мардуми моро аз ин масъалаҳои муҳими ҷимояи ҳуқуқӣ дур намудааст. Лекин ба ҳеч вачҳ ягон журналист, ё шахси дигари мансабдор берун аз муқаррароти қонунҳои кишвар наметавонад амалҳоеро содир намояд, ки шаъну эътибори шахс ва шахрвандро паст занад, ӯро гунаҳкор элон намояд ва ё нисбати ӯ амалеро раво бинад, ки боиси халалдор гаштани ҳолати равонии ӯ шавад. Ба андешаи мо, ҳар як ҳолати ин навор ҳуқуқвайронкунӣ ва поймол намудани ҳуқуқи шахрвандон аст ва онҳо метавонистанд ба суд бо аризаи даъвогӣ оид ба рӯёнидани ҷуброни зарари маънавӣ муроҷиат намоянд ва ҳуқуқҳои вайроншудаи худро барқарор намоянд.

Аз ин ҷост, ки имрӯз зарурати боз ҳам диққати бештар додан ба маърифати ҳуқуқии журналистони минтақаҳо ба миён омадааст. Вазъият аз он боз ҳам мушкилтар мешавад, ки то ҳол ҳуди роҳбарони идораҳои ВАО зарурати баланд бардоштани маърифати ҳуқуқии кормадони худро эҳсос накардаанд. Дар тӯли фаъолияти чандсолаи худ доштани ҳуқуқшиноси доимиро масъалаи дуюмдараҷа меҳисобанд. Лекин чуноне ки мегӯянд: «Илоҷи воқеъа пеш аз вуқӯъ бояд», ба манфиати кор аст. Чунки вазъи молиявии идораҳои ВАО маҳалҳо ба ҳамагон маълум буда, як даъвои судӣ метавонад ба фаъолияти онҳо таъсири иқтисодии назаррас расонида, онҳоро ба муфлисӣ орад.

Муроҷиатномаи

иштирокчиёни Конфронси ҷумҳуриявии илмӣ-амалӣ дар мавзӯи «Масъалаҳои татбиқи қонунгузори соҳаи ВАО дар Тоҷикистон»,

ш.Душанбе, 28 феввали соли 2008

Мӯҳтарам, Ҷаноби Олӣ!

Мо, иштирокчиёни Конфронси ҷумҳуриявии илмӣ-амалӣ дар мавзӯи «Масъалаҳои татбиқи қонунгузори соҳаи ВАО дар Тоҷикистон», ки дар ш.Душанбе, 28 феввали соли 2008 баргузор гардид, сиёсати одилонаи Шуморо баҳри эъмори давлати ҳуқуқбунёду дунявӣ пуштибонӣ менамоем. Мусаллам аст, ки бо ибтиқору пуштибонии Шумо дар ҷумҳурӣ зиёда аз 10 қонун дар соҳаи васоити ахбори омма қабул гардидааст, ки ҳар яке аз онҳо барои танзими дурусту демократии инкишофи ин соҳа мусоидат менамоянд. Албатта қонунҳо догма нестанд ва бо инкишофи соҳаи васоити ахбори омма ва вазъи кишвар онҳо низ тараққӣ меёбанд. Мутаассифона, имрӯз татбиқи нодуруст ё умуман, татбиқ нагардидани бисёре аз ин қонунҳо боиси мустақамтар ва чуқуртар гардидани таъсири расонаҳои хабарии беруна ба афкори мардуми тоҷик гардидааст. Бо назардошти вазъияти ба амал омада, ба Шумо, Ҷаноби Олӣ, ҳамчунин ба Маҷлиси Олӣ, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Суди конститусионӣ ва Суди Олӣ бо пешниҳодоти зайл муроҷиат менамоем:

1. Бинобар фаъолияти номуназзам, ношаффоф ва ҷавобгӯ набудан ба талаботи қонунгузори ҷомеаи демократии Тоҷикистон ва бо назардошти риоя гардидани ҳуқуқи баробари субъектҳои фаъолияти соҳаи васоити ахбори умумӣ электронӣ Комиссияи иҷозатномадиҳии соҳаи телевизион ва радио аз тобеияти Кумитаи телевизион ва радиошунавонии назди Ҳукумати ҶТ бароварда шавад. Комиссияи иҷозатномадиҳии мазкур ба Шӯро оид ба масъалаҳои иҷозатномадиҳӣ дар соҳаи телевизион ва радиои назди Президенти ҶТ таъин дода шавад. Ба ҳайати Шӯро мазкур намояндагони Президенти ҶТ, Маҷлиси Олии ҶТ, Суди Олии ҶТ ва созмонҳои ҳимоякунандаи манфиатҳои васоити ахбори омма таъин карда шаванд.
2. Аз Маҷлиси Олӣ хоҳиш карда шавад мафҳумҳои «танқид» ва «таҳқир»-ро, ки дар қонунгузори ҶТ ҷой доранд, шарҳ диҳад.
3. Аз Суди конститусионии ҶТ хоҳиш карда шавад, ки мувофиқати санадҳои зерқонунии соҳаи васоити ахбори оммаро ба Конститутсия, қонунҳои ҶТ ва асноди ҳуқуқии байналмилалии ҶТ муайян намояд.
4. Аз Суди Олӣ хоҳиш карда шавад, ки бинобар мутобиқат накардан ба қонунгузори ҷорӣ Қарори Пленуми Суди Олии ҶТ аз 4 июни соли 1992 № 8 «Оид ба амалияи аз ҷониби судҳои ҶТ татбиқ намудани қонунгузорӣ доир ба ҳимояи шаъну шарафи шахрвандон ва ташкилотҳо» дар таҳрири нав қабул карда шавад.
5. Аз Ҳукумати ҶТ хоҳиш карда шавад, ки бо истифода аз ҳуқуқи ташаббуси қонунгузори худ бо дарназардошти хусусияти сареҳияти (оперативӣ)-и васоити ахбори омма мӯҳлати баррасии дархости журналист ё ВАО – ро то ба 3 рӯзи корӣ муқаррар намояд. Дар лоиҳаи Қонуни ҶТ оид ба ҳуқуқи дастрасӣ ба иттилоот барои вайрон кардани муқаррароти қонун дар мавриди дастрасӣ ба иттилоот ҷавобгарии маъмури пешбинӣ карда шавад.

ш.Душанбе,

28.02.2008

1 См.: Гусев А.Н. Гражданское право.- М, 2003.- Т.1.- С.7.

2 Закон РТ «О печати и других средствах массовой информации » // Сборник законов о средствах массовой информации.- Душанбе, 2006.- С. 6.

1 См.: Ирина Доброход. Застосування правового Інституту Захисту Ділової репутації юридичних осіб // Право.- Киев, 2007.- С. 115-116.

2 См.: Asia-Plus.- № 5 (419) от 31 янвр.2008.